

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Nezaměstnanost a její psychologické dopady

Daiana Khaninova

© 2023 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Daiana Khaninova

Podnikání a administrativa

Název práce

Nezaměstnanost a její psychologické dopady

Název anglicky

Psychological aspects of unemployment

Cíle práce

Cílem práce bude popsat a analyzovat dopad nezaměstnanosti na psychologické a sociální aspekty mladých lidí. Dílčím cílem bude popis specifik trhu práce s důrazem na zaměstnanost a nezaměstnanost mladých lidí v České republice. Vedlejším cílem práce bude tvorba návrhů pro zmírnění negativních dopadů nezaměstnanosti na mládež na vybraném trhu z hlediska psychologických a sociálních aspektů.

Metodika

První část práce bude zpracována metodou literární rešerše. Bude obsahovat charakteristiku teoretických pojmů a klasifikací používaných v práci – zejména pojmů nezaměstnanost, typy nezaměstnanosti, metody statistického šetření nezaměstnanosti. Na základě analýzy dosavadních výzkumů a odborných článků budou vymezeny a klasifikovány dopady nezaměstnanosti (např. ekonomické, sociální, psychologické).

Hlavní použitou metodou praktické části práce bude dotazníkové šetření, kterého se zúčastní mladí lidé ve věku od 18 do 35 let, bydlící v České republice. Na základě získaných výsledků a pomoci základních matematicko-statistických metod bude provedeno hodnocení a porovnání dopadů nezaměstnanosti na různé skupiny respondentů, rozdělených podle demografických a psychologických charakteristik. V části Zhodnocení výsledků bude uvedeno, které předem stanovené hypotézy byly potvrzeny a které zamítnuty. Na závěr budou definovány profily osob, které jsou z hlediska možných socio-psychologických dopadů nezaměstnanosti nejvíce zranitelné. Očekávaným přínosem práce bude návrh doporučení pro zmírnění negativních dopadů na mládež v socio-psychologické rovině.

Doporučená struktura práce: 1. Úvod. 2. Cíl práce a metodika. 3. Literární rešerše. 4. Praktická část. 5. Zhodnocení výsledků. 6. Závěr. 7. Seznam použitých zdrojů. 8. Přílohy.

Doporučený rozsah práce

40 stran

Klíčová slova

nezaměstnanost, zaměstnání, spokojenost v zaměstnání, sociální status, sociální a emoční opora, sociální izolace, společenská účast, životní styl, životní úroveň, rodina nezaměstnaného, psychosomatické potíže, psychické změny, neuróza z nezaměstnanosti, deprese z pracovní deprivace, prožívání nezaměstnanosti, dopady nezaměstnanosti, sociálně patologické jevy, sociální prostředí, stres, pracovní deprivace

Doporučené zdroje informací

Literatura 1. BLATNÝ, Marek. Psychologie celoživotního vývoje. Praha: Karolinum Press, 2017. 292 s. ISBN 978-80-246-3462-3. 2. BUCHTOVÁ, Božena, ŠMAJS, Josef a Zdeněk BOLELOUCKÝ. Nezaměstnanost. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2013. 192 s. ISBN 978-80-247-4282-3. 3. BUCHTOVÁ, Božena. Sociální psychologie nezaměstnanosti. In: VÝROST, Jozef a kol. Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace. Praha: Grada Publishing a.s., 2019, ss. 635-645. ISBN 978-80-271-2997-3. 4. GRIEP, Yannick a kol. The effects of unemployment and perceived job insecurity: a comparison of their association with psychological and somatic complaints, self-rated health and life satisfaction. International Archives of Occupational and Environmental Health. Berlin / Heidelberg: Springer-Verlag, 2016, 89, ss. 147-162. DOI 10.1007/s00420-015-1059-5 5. KLEHE, Ute-Christine a Edwin A. J. van HOOFT. The Oxford Handbook of Job Loss and Job Search. New York: Oxford University Press, 2018. 608 s. ISBN 9780199764921.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Daniel Heller

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 13. 6. 2022

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 15. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Nezaměstnanost a její psychologické dopady" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. března 2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé práce – panu PhDr. Danielu Hellerovi za jeho odbornou pomoc a připomínky.

Nezaměstnanost a její psychologické dopady

Abstrakt

Práce je věnována nezaměstnanosti a její dopadům na psychologický stav nezaměstnaných a sociální aspekty lidského života. Hlavním cílem práce je popsat a analyzovat dopad nezaměstnanosti na psychologické a sociální aspekty mladých lidí. Tato věková skupina patří mezi segmenty obyvatel, které jsou nezaměstnaností ohroženy nejvíce, zejména v době zhoršení ekonomické situace. V teoretické části práce jsou definovány pojmy nezaměstnanost, typy nezaměstnanosti, politika nezaměstnanosti, jsou klasifikovány dopady nezaměstnanosti. V praktické části práce jsou použity metody analýzy časových řad pro účely analýzy vývoje nezaměstnanosti v ČR v období 2012-2022. Pomocí základních metod korelační analýzy jsou zhodnoceny sociální dopady nezaměstnanosti mládeže z hlediska růstu kriminality, poklesu porodnosti, růstu počtu rozvodů a sebevražd. Tyto nežádoucí sociální stavy jsou spojeny i s různými psychologickými stavy nezaměstnaných, jako jsou zhoršení vztahů s rodinou a přáteli, omezení účasti na společenském životě, pocity deprese, odcizenosti, úzkosti apod. V rámci dotazníkového šetření byl zhodnocen význam těchto psychologických faktorů z pohledu mužů a žen ve věku 18-35 let z ČR. Z výsledků vyplývá, že muži častěji než ženy hlásí přítomnost negativních psychologických stavů kvůli nezaměstnanosti. V práci jsou navržena opatření ke zmírnění negativních dopadů nezaměstnanosti v socio-psychologické rovině.

Klíčová slova: mládež, nezaměstnanost, politika zaměstnanosti, psychologické dopady nezaměstnanosti, trh práce, zaměstnanost.

Psychological aspects of unemployment

Abstract

The work is devoted to unemployment and its effects on the psychological state of the unemployed and social aspects of human life. The main goal of the work is to describe and analyze the impact of unemployment on the psychological and social aspects of young people. This age group is among the segments of the population that are most at risk of unemployment, especially in times of worsening economic conditions. In the theoretical part of the work, the terms unemployment, types of unemployment, unemployment policy are defined, and the effects of unemployment are classified. In the practical part of the thesis, the methods of time series analysis are used for the purpose of analyzing the development of unemployment in the Czech Republic in the period 2012-2022. Using the basic methods of correlation analysis, the social effects of youth unemployment are evaluated in terms of the increase in crime, the decrease in the birth rate, the increase in the number of divorces and suicides. These undesirable social conditions are also associated with various psychological conditions of the unemployed, such as the deterioration of relationships with family and friends, limited participation in social life, feelings of depression, alienation, anxiety, etc. As part of the questionnaire survey, the importance of these psychological factors from the perspective of men and women was evaluated aged 18-35 from the Czech Republic. The results show that men more often than women report the presence of negative psychological states due to unemployment. The thesis proposes measures to mitigate the negative effects of unemployment on a socio-psychological level.

Keywords: employment policy, employment, labor market, psychological effects of unemployment, unemployment, youth.

Obsah

1 Úvod	12
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Literární rešerše	17
3.1 Charakteristika pojmu nezaměstnanost	17
3.2 Metody statistického šetření nezaměstnanosti	19
3.3 Typy nezaměstnanosti	22
3.4 Příčiny nezaměstnanosti	24
3.5 Dopady nezaměstnanosti	26
3.5.1 Psychické dopady	26
3.5.2 Sociální dopady	28
3.5.3 Ekonomické dopady	29
3.5.4 Skupiny obyvatelstva, které jsou nejvíce ohroženy nezaměstnaností	29
3.6 Politika zaměstnanosti	30
3.7 Vztah nezaměstnanosti a dalších makroekonomických veličin	32
4 Praktická část	36
4.1 Vývoj nezaměstnanosti v ČR	36
4.1.1 Nezaměstnanost a HDP	39
4.1.2 Nezaměstnanost a inflace	40
4.1.3 Nezaměstnanost mužů a žen	42
4.1.4 Nezaměstnanost dle vzdělání	44
4.1.5 Nezaměstnanost dle věku	46
4.2 Nezaměstnanost mládeže v ČR	48
4.2.1 Porovnání nezaměstnanosti mládeže v ČR s EU	49
4.2.2 Analýza sociálních dopadů nezaměstnanosti mládeže v ČR	51
4.3 Dotazníkové šetření	55
4.3.1 Hodnocení sociálních dopadů nezaměstnanosti	56
4.3.2 Hodnocení psychologických dopadů nezaměstnanosti	60
4.3.3 Bariéry hledání práce	63
5 Výsledky a doporučení	65
6 Závěr	66
7 Seznam použitých zdrojů	69
8 Přílohy	77

Seznam obrázků

Obrázek 1 Struktura obyvatelstva	19
Obrázek 2 Obecná míra nezaměstnanosti v roce 2022 – podle zemí	21
Obrázek 3: Fáze nezaměstnanosti z pohledu duševní stability jedince	28
Obrázek 4 Phillipsova křivka – dlouhodobá (LPC) a krátkodobá (SPC)	34

Seznam grafů

Graf 1 Vývoj počtu ekonomicky aktivních, zaměstnaných a nezaměstnaných osob v ČR, 2012-2022	37
Graf 2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR, 2012-2022	38
Graf 3 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a HDP v běžných cenách v ČR, 2012-2022 ..	39
Graf 4 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a míry inflace v ČR, 2012-2021	40
Graf 5 Phillipsová křivka – vztah míry nezaměstnanosti a inflace v ČR, 2012-2021	41
Graf 6 Vývoj počtu zaměstnaných mužů a žen v ČR, 2012-2022	42
Graf 7 Vývoj počtu nezaměstnaných mužů a žen v ČR, 2012-2022	42
Graf 8 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti mužů a žen v ČR, 2012-2022	43
Graf 9 Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v ČR (tis. osob), 2012-2022	44
Graf 10 Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v ČR (%), 2022	46
Graf 11 Věková struktura nezaměstnaných v ČR, 2012-2022	47
Graf 12 Věková struktura nezaměstnaných v ČR (%), 2022	48
Graf 13 Vývoj nezaměstnanosti mládeže (počet nezaměstnaných ve věku 15-24 let, tis. osob) v ČR, 2012-2022	49
Graf 14 Vývoje míry nezaměstnanosti mládeže (15-24 let, %) v ČR, vybraných sousedních zemích a EU, 2012-2021	50
Graf 15 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a trestní činy	53
Graf 16 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a rozvody	53
Graf 17 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a porodnost	54
Graf 18 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a sebevraždy	54
Graf 19 Hodnocení sociálních dopadů nezaměstnanosti	57
Graf 20 Hodnocení psychologických dopadů nezaměstnanosti	61
Graf 21 Bariéry hledání práce	64

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet ekonomicky aktivních, zaměstnaných a nezaměstnaných osob, obecné míry nezaměstnanosti v ČR, 2012-2022	36
Tabulka 2 Meziroční tempa růstu ukazatelů počtu ekonomicky aktivních, zaměstnaných a nezaměstnaných osob v ČR, 2013-2022	37
Tabulka 3 Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen (%), výpočet absolutního rozdílu, aritmetického průměru a směrodatné odchylky, 2012-2022	44
Tabulka 4 Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v ČR, 2012-2022	45
Tabulka 5 Věková struktura nezaměstnaných v ČR, 2012-2022	47
Tabulka 6 Korelační matice – míra nezaměstnanosti mládeže a vybrané sociální dopady ..	51
Tabulka 7 Míra nezaměstnanosti a vybrané proměnné sociálních dopadů, výpočet koeficientů korelace a determinace, 2012-2021	52
Tabulka 8 Charakteristika respondentů	55
Tabulka 9 Hodnocení sociálních dopadů nezaměstnanosti	56
Tabulka 10 Hodnocení psychologických dopadů nezaměstnanosti	61
Tabulka 11 Bariéry hledání práce	63
Tabulka 12 Přehled zjištěných dopadů nezaměstnanosti na sociální a psychologické aspekty života mládeže; návrh opatření	65

1 Úvod

Nezaměstnanost je sociálně-ekonomický jev, který charakterizuje zemi nebo region z hlediska přítomnosti ekonomicky aktivních osob v zemi, kteří jsou schopní a ochotní pracovat, ale nemohou práci nalézt. Důvodem nezaměstnanosti může být nedostatek nebo nesoulad kvalifikace uchazeče o práci s požadavky zaměstnavatele, absence zkušeností nebo nevhodné způsoby hledání práce. Proces hledání práce a absolvování vstupních pohovorů je dost náročný z časového a psychologického hlediska. Často neúspěchy jedince při hledání práce vedou k ztrátě naděje práci nalézt, zhoršení sebehodnocení a nežádoucím vzorcům chování jako sociální odcizení, agrese, užívání alkoholu nebo návykových látek.

Mládež je jednou z nejvíce nechráněných sociálních skupin, vyžadující všestrannou podporu společnosti a státu. Proto jsou v mnoha zemích mladí lidé zvláštním objektem sociální politiky. V politice zaměstnanosti dané země je však pozornost obvykle věnována přímé podpoře zaměstnanosti nebo finanční podpoře v období nezaměstnanosti. Sociální a psychologické aspekty života nezaměstnaných jsou však neméně důležité než praktické a ekonomické kroky směřující ke zlepšení situace na trhu práce.

Je známo, že práce je nedílnou součástí života rozumného a moderního člověka. Vstupem do společenských a pracovních vztahů získává mladý člověk kromě profesní seberealizace materiální nezávislost, stabilní sociální postavení, důvěru v sebe a svou budoucnost. Nedostatek práce může vyvolat řadu nežádoucích psychických stavů – např. snížení sebevědomí, deprese, úzkosti, pocit zbytečnosti a toho, že nejste ve společnosti vítáni atd. Všechny tyto stavy pak mohou mít negativní sociální důsledky v rodinné sféře, statistice plodnosti, zdraví, kriminalitě, sebevraždě atp. Zejména dlouhodobá nezaměstnanost může mít negativní a nevratné sociálně-psychologické dopady. V této práci je plánováno analyzovat tyto dopady nezaměstnanosti v českém segmentu mládeže.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem práce bude popsat a analyzovat dopad nezaměstnanosti na psychologické a sociální aspekty mladých lidí. Dílčím cílem bude popis specifik trhu práce s důrazem na zaměstnanost a nezaměstnanost mladých lidí v České republice. Vedlejším cílem práce bude tvorba návrhů pro zmírnění negativních dopadů nezaměstnanosti na mládež na vybraném trhu z hlediska psychologických a sociálních aspektů.

2.2 Metodika

První část práce bude zpracována metodou literární rešerše. Bude obsahovat charakteristiku teoretických pojmů a klasifikací používaných v práci – zejména pojmů nezaměstnanost, typy nezaměstnanosti, metody statistického šetření nezaměstnanosti. Na základě analýzy dosavadních výzkumů a odborných článků budou vymezeny a klasifikovány dopady nezaměstnanosti (např. ekonomické, sociální, psychologické).

V praktické části práce je provedena analýza vybraných ukazatelů nezaměstnanosti v ČR a jsou zhodnoceny výsledky provedeného dotazníkového šetření.

Metody analýzy časových řad

Časové řady ve vztahu k nezaměstnanosti v ČR jsou čerpány z databázi ČSÚ. Pro porovnání vybraných ukazatelů s průměrem EU a sousedními zeměmi jsou využita data Eurostatu. Zkoumané období je 2012-2022.

„Časovou řadou rozumíme posloupnost hodnot ukazatelů, měřených v určitých časových intervalech.“ (Hančlová, Tvrđý, 2003, s. 3). Tyto intervaly jsou rovnoměrné, proto lze je zapsat následujícím způsobem: y_1, y_2, \dots, y_n nebo $y_t, t = 1, \dots, n$.

Je provedena analýza vývoje ukazatelů pracovní síly (počet ekonomicky aktivních osob), zaměstnanosti a nezaměstnanosti (absolutní hodnoty v tisících osob, míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti v %). Jsou vypočítány procentní meziroční změny ukazatelů, které patří mezi základní jednoduché míry dynamiky časových řad (Hančlová, Tvrđý, 2003, s. 6):

$$\text{Meziroční tempo růstu} = \frac{\text{ukazatel}_t - \text{ukazatel}_{t-1}}{\text{ukazatel}_{t-1}} \times 100 \% \quad (1)$$

Je sledován vývoj míry nezaměstnanosti v souvislosti s vývojem ukazatele HDP a průměrnou roční mírou inflace. Dále jsou zkoumány rozdíly v nezaměstnanosti žen a mužů, různých věkových skupin a skupin s různou úrovní vzdělání. Ukazatel variability – směrodatná odchylka je vypočítán pomocí nástrojů Excel a umožňují zhodnotit, jak se hodnoty liší od průměru. Směrodatná odchylka je například použita pro analýzu variability nezaměstnanosti podle regionů ČR ve studii Rýdl a Pokorná (2006). Směrodatná odchylka je druhou odmocninou z rozptylu (Hančlová, Tvrđý, 2003, s. 6):

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{t=1}^n (y_t - \bar{y})^2} \quad (2)$$

Vzhledem k cíli práce je pozornost věnována podrobné analýze nezaměstnanosti mládeže v ČR. Ve statistikách ČSÚ a Eurostatu se mládeží (angl. youth) zpravidla rozumí osoby ve věku 15-24 let. Sociální dopady nezaměstnanosti mládeže jsou zhodnoceny pomocí metody korelační analýzy.

„Korelace vyjadřuje relativní míru závislosti ve vzájemném vývoji dvou časových řad např. y_t a x_t “ (Hančlová, Tvrđý, 2003, s. 6). Pro aplikaci metod korelační analýzy jsou zapotřebí časové řady vybraného ekonomického ukazatele (x_t = míra nezaměstnanosti mládeže v ČR ve věku 2012-2021) a jiných ukazatelů, které vyjadřují sociální dopady:

y_{11} = počet registrovaných trestních činů v ČR,

y_{12} = počet rozvodů v ČR,

y_{13} = porodnost (počet živě narozených dětí) v ČR,

y_{14} = počet sebevražd a úmyslných sebepoškození v ČR.

Pearsonův koeficient korelace je vyjádřen vztahem (Sedlačik, Neubauer, Kříž, 2016, s. 237):

$$\text{Koeff. korelace}_{xy} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{x_i - \bar{x}}{s_{n,x}} \times \frac{y_i - \bar{y}}{s_{n,y}} \quad (3)$$

kde $s_{n,x}$ a $s_{n,y}$ – směrodatné odchylky hodnot znaků X a Y .

Pro koeficient korelace platí, že nabývá hodnot od -1 do 1. Je-li hodnota koeficientu blízká 1, znamená to, že mezi znaky X a Y je silná přímá závislost (lineární). Pokud se blíží hodnotě -1, je mezi znaky silná nepřímá závislost (lineární). Hodnoty koeficientu blízké nule znamenají, že mezi znaky není lineární vazba, může však existovat závislost jiného typu (např. exponenciální).

Významnost modelu se ověřuje pomocí koeficientu determinace na zvolené hladině významnosti 95%. Pomocí nástrojů Regresní statistika v Excel se vypočítává koeficient determinace (druhá mocnina koeficientu korelace; v Excel se označuje jako „Hodnota spolehlivosti R^2 “). Čím více se hodnoty koeficientu blíží 1, tím je korelace silnější (Durčák, 2017).

Grafickým vyjádřením závislosti mezi proměnnými je korelační (bodový) diagram, kde na ose x jsou hodnoty nezávislé proměnné (míra nezaměstnanosti mládeže) a na ose y jsou hodnoty závislých proměnných, které vyjadřují vybraný sociální dopad (počet trestních činů, počet rozvodů atd.). Naměřenými body je proložena linie trendu – tzv. regresní křivka, které reprezentuje funkci závislosti znaků. Její „přesnost“ je vyjádřen pomocí koeficientu determinace (hodnota spolehlivosti R). Rostoucí tvar křivky vyjadřuje přímou uměřenost proměnných, klesající tvar – nepřímou uměřenost. Relativně těsný vztah mezi proměnnými vyjadřuje graf s body, které se nachází blízko trendové přímky. Slabší vztah vyjadřuje graf s body, rozptýlenými daleko od linie trendu.

Metoda dotazníkového šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnili mladí lidé ve věku od 18 do 35 let, bydlící v České republice. Respondenti jsou rozděleni podle věku (18-23 let, 24-29 let a 30-35 let), aby bylo možné prozkoumat případné odlišnosti v názorech mladších a starších osob. Respondenti jsou získány záměrným výběrem. Hlavní kritéria výběru jsou věk (18-35 let) a pobyt v ČR. Vzhledem k omezeným možnostem autorky práce nelze použít náhodný výběr vzorku, proto výsledky provedeného průzkumu pouze nastiňují vybranou problematiku a slouží jako zdroj subjektivních názorů většího počtu mladých lidí na sociální a psychologické dopady. Zvýšit hodnotu výsledků bylo pokoušeno oslovením většího počtu respondentů. Celkem bylo k analýze použito 92 kompletně a srozumitelně vyplněných dotazníků.

Byly použity několik způsobů distribuce dotazníků – přes portál Vyplnto, kde dotazník vyplňují jeho návštěvníky. Tento portál se často používá studenty pro účely zpracování jejich školních prací. Vzhledem k tomu je portál považován za vhodnou platformu k oslovení potenciálních cílových respondentů – mladých lidí, žijících v ČR. Dále byl dotazník šířen známým autorky práce s prosbou sdílet dotazník dalším lidem. Papírové dotazníky byly použity k vyplnění v rámci terénního výzkumu v Praze. Sběr dat proběhl v období února 2023. Před bezprostředním sběrem odpovědí byl proveden pilotáž, kterého se zúčastnili 3 respondenty. Po zpracování jejich připomínek k obsahu a struktuře dotazníku byla vytvořena jeho finální verze (viz příloha A).

Dotazník obsahuje 4 otázky uzavřeného a polouzavřeného typu, které umožnily vytvořit základní charakteristiku účastníku šetření (struktura respondentů dle pohlaví, věku, typu bydlení a hlavní činnosti). Dále bylo uvedeno 2 otázky pro nezaměstnané respondenty, které poskytly informace o délce jejich nezaměstnanosti a úsilích, věnovaných hledání práce. Další dvě otázky obsahovaly Likertovou škálu: (1) rozhodně nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (3) neutrální postoj, (4) souhlasím, (5) rozhodně souhlasím. Prostřednictvím stupnice respondenti vyjádřili souhlas s uvedenými tvrzeními, které popisovaly možné sociální a psychologické dopady nezaměstnanosti. Jednalo se tedy o sebehodnocení, jakým sociálním a psychologickým dopadům respondenti čelí kvůli nezaměstnanosti nebo mohou čelit v případě, že by byli nezaměstnaní. Možné dopady nezaměstnanosti byly zjištěny z literární rešerše, provedené v této práci, a zejména ze studie Hussainat a Ghnimat (2012). Poslední otázka zkoumala důvody, které mohou dle názorů respondentů brzdit nebo komplikovat proces hledání práce. Byla zde také použita Likertova škála.

Vyplněné dotazníky byly zkontrolovány z toho pohledu, zda jsou vyplněny úplně a srozumitelně. V případě, že nenaplňovaly tyto podmínky, byly z analýzy odstraněny. Data byla přenesena do tabulek Excel. Následně byla prezentována v této práci pomocí tabulek a grafu.

V části Zhodnocení výsledků bude uvedeno, které předem stanovené hypotézy byly potvrzeny a které zamítnuty. Na závěr budou definovány profily osob, které jsou z hlediska možných socio-psychologických dopadů nezaměstnanosti nejvíce zranitelné. Očekávaným přínosem práce bude návrh doporučení pro zmírnění negativních dopadů na mládež v socio-psychologické rovině.

3 Literární rešerše

Práce je jedním z klíčových výrobních zdrojů, které jsou nezbytné k produkci zboží a služeb. Stejně jako s jinými výrobními faktory, se s prací obchoduje na trhu, který je součástí tržní ekonomiky, podobě jako trh zboží a služeb, kapitálový trh, devízový trh atd. Trh práce představuje souhrn všech faktorů, které souvisí s angažováním pracovních sil do zaměstnání (Jusko, 2012, s. 3). Pracovní sílu tvoří zaměstnaní a nezaměstnaní osoby (Soukup a kol., 2022, s. 35). Zaměstnanost a nezaměstnanost jsou klíčové dimenze, které charakterizují stav pracovní síly.

3.1 Charakteristika pojmu nezaměstnanost

Nezaměstnanost existuje i v nejzdravějších ekonomikách světa. S nezaměstnaností se může potkat každá osoba. Nezaměstnanost je předmětem zájmu mnoha vědních oborů – ekonomie, sociologie, sociální psychologie, sociálního poradenství, politiky. Během dlouhé doby byla nezaměstnanost považována za součást širšího sociálního problému chudoby, a pouze od 80. let 19. století se začal být tento pojem používán v soudobém významu (Maříková, 2017).

Organizace pro ekonomickou spolupráci (OECD, 2022) vymezuje nezaměstnanost jako situaci, kdy jednotlivec, který je v zákonném produktivním věku (15 a více let), je k dispozici pro práci a aktivně hledá práci. Nezaměstnanost se vztahuje na osoby, které během předchozích čtyř týdnů včetně referenčního týdne nemají placené zaměstnání nebo nejsou samostatně výdělečně činné.

Hlavním kritériem zaměstnanosti je tedy provozování jakékoliv pracovní aktivity, za kterou dostává osoba odměnu. Tato aktivita může mít trvalý, dočasný, sezónní nebo příležitostný charakter. Do zaměstnaných jsou zařazovány podnikatelé i jejich pomáhající rodinní příslušníci, profesionální příslušníci armády (ČSÚ, 2022). Dle definice ČSÚ (2022) za zaměstnané jsou považovány i osoby, které nebyly v práci, ale měly určitý formální vztah k zaměstnání – např. byly na dovolené, nebyly v práci kvůli úpravě pracovní doby, čerpání nemocenské, mateřské nebo otcovské dovolené, účasti na firemním školení apod.

Nezaměstnaný je připravený nastoupit do práce během referenčního týdne nebo čtyři týdny po referenčním týdnu v případě zemí EU (OECD, 2022). Nezaměstnaný aktivně hledá práci, což podle U.S. Bureau of Labor Statistics (2022) znamená, že se věnuje jedné nebo více z následujících činností:

- zasílání životopisů nebo vyplňování žádosti o práci,
- podávání nebo odpovídání na pracovní inzeráty,
- kontrola svazových nebo profesních registrů volných pracovních míst,
- kontaktování zaměstnavatele nebo účast na pracovním pohovoru,
- kontaktování veřejných nebo soukromých agentur práce,
- kontaktování školních nebo univerzitních center zaměstnanosti,
- kontaktování přátel nebo příbuzných pro účely vyhledávání práce.

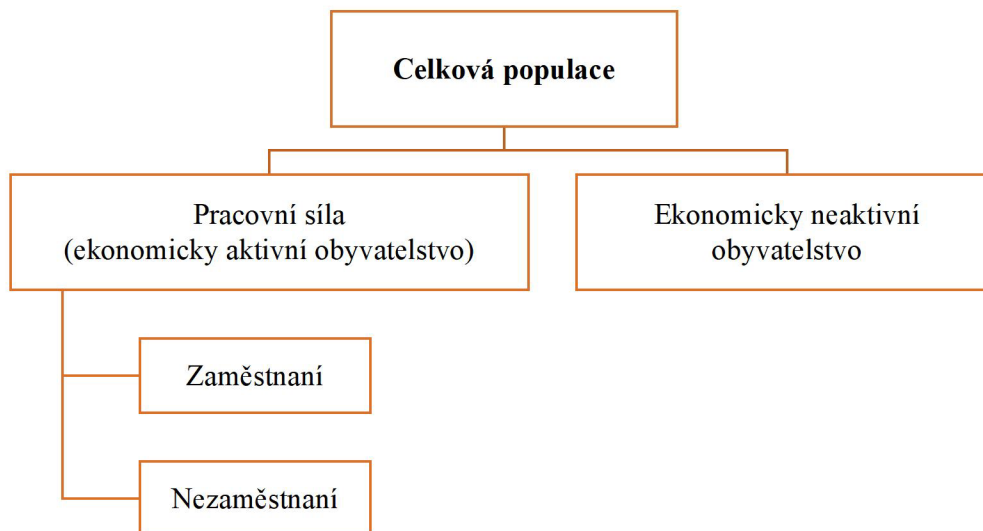
Osoby, které používají pasivní metody hledání zaměstnání, jako je čtení inzerátů v novinách nebo účast na školení o zaměstnání, se nepočítají jako aktivně hledající zaměstnání, a proto nejsou zařazeny do aktivní pracovní síly (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2022).

Aktivní pracovní síla (běžně se označuje jako pracovní síla) se skládá z nezaměstnaných a zaměstnaných. Podle metodiky Mezinárodní organizace práce (MOP) musí být zaměstnaní i nezaměstnaní starší 15 let, aby byli zařazeni do pracovní síly (Soukup a kol., 2018, s. 35).

Další skupinu obyvatelstva tvoří ekonomicky neaktivní obyvatelstvo – osoby neproduktivního věku (většinou do 15 let), studenti, důchodci aj. Subjektivním důvodem ekonomické neaktivity může být rozhodnutí osoby produktivního věku nehledat práci. Při analýze trhu je však důležité věnovat pozornost této skupině, protože vytváří potenciál budoucího posílení pracovní síly (Soukup a kol., 2022, s. 35).

Obrázek 1 znázorňuje strukturu obyvatelstva a vymezuje místo nezaměstnaných v rámci pracovní síly.

Obrázek 1 Struktura obyvatelstva

Zdroj: vlastní zpracování podle Soukupa a kol. (2022, s. 35)

3.2 Metody statistického šetření nezaměstnanosti

Počet nezaměstnaných se v různých dobách a zemích stanovuje různými způsoby. Nejednoduší z hlediska výpočtu a nejzákladnější ukazatel, který se používá pro kvantifikaci úrovně nezaměstnanosti je tzv. registrovaná míra nezaměstnanosti. Tento ukazatel se vypočítává na základě poptávky uchazečů o zaměstnání, kteří jsou přihlášení na místních úřadech práce (ÚP) (Viturka a kol., 2010, s. 147) a slouží především pro účely hodnocení účinnosti národní politiky zaměstnanosti (Duháň, 2012).

Ukazatel registrované míry nezaměstnanosti byl zveřejňován ve statistikách českého trhu práce do roku 2013 jako poměr všech uchazečů o zaměstnání z evidence na ÚP k ekonomicky aktivním osobám (MPSV, 2013):

$$\text{Registrovaná míra nezaměstnanosti (do roku 2013)} = \frac{\text{Počet uchazečů o práci na ÚP}}{\text{Ekonomicky aktivní osoby}} \times 100 \% \quad (1)$$

Od ledna 2013 byl v ČR uskutečněn přechod na nový ukazatel registrované nezaměstnanosti s názvem podíl nezaměstnaných osob (MPSV, 2013). Lze ho vyjádřit pomoci následujícího vzorce:

$$\text{Podíl nezaměstnaných osob (od roku 2013)} = \frac{\text{Počet uchazečů o práci na ÚP ve věku 15–64 let}}{\text{Obyvatele ve věku 15–64 let}} \times 100 \% \quad (2)$$

Dále byl v roce 2013 zaveden nový ukazatel míry nezaměstnanosti, který se vypočítává dle metodiky MOP, jako tzv. obecná míra nezaměstnanosti. „*Tento nový ukazatel bude konzistentní pro všechny úrovně územní hierarchie, bude snadněji interpretovatelný, odstraní nesrovnalosti v podkladových číslech i možnost záměny s mezinárodně sledovanou obecnou mírou nezaměstnanosti, kterou zveřejňuje Český statistický úřad.*“ (Duháň, 2012).

„*Obecná míra nezaměstnanosti vyjadřuje podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle (v procentech), kde číselník i jmenovatel jsou ukazatele konstruované podle mezinárodních definic a doporučení aplikovaných ve VŠPS.*“ (ČSÚ, 2022).

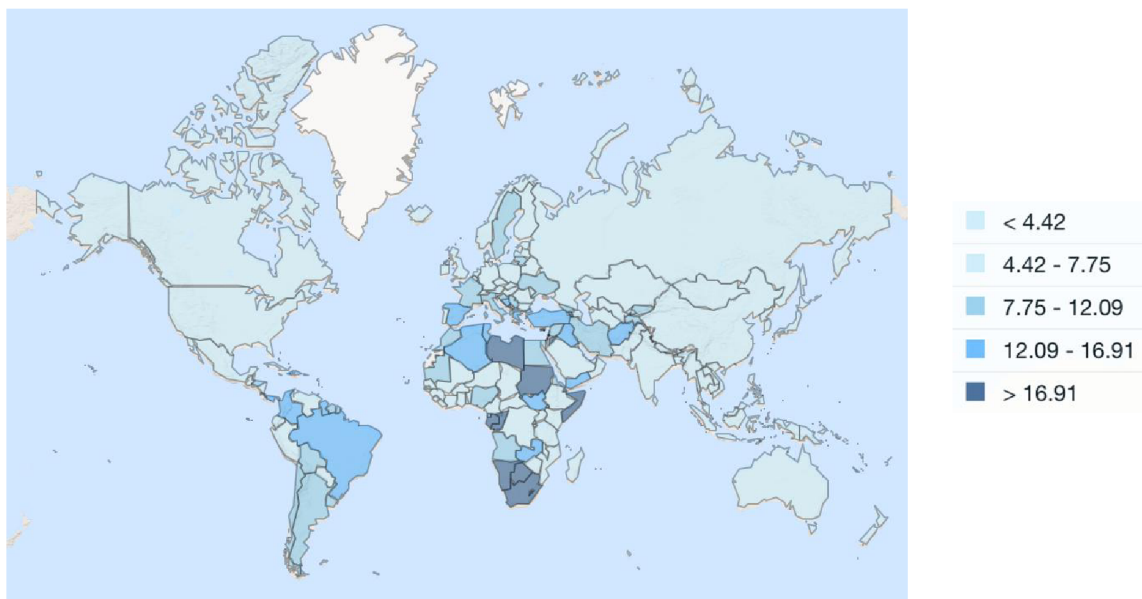
Výše uvedený ukazatel lze vyjádřit pomocí následujícího vzorce:

$$\text{Obecná míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{Počet nezaměstnaných (dle MOP)}}{\text{Pracovní síla}} \times 100 \% = \frac{\text{Počet nezaměstnaných (dle MOP)}}{\text{Počet zaměstnaných} + \text{Počet nezaměstnaných (dle MOP)}} \times 100 \% \quad (3)$$

Počet nezaměstnaných se vypočítává dle metodických doporučení MOP a využívá kritérií, definovaných v předchozí kapitole práce – zejména věk 15-64 let, absence placeného zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti a aktivní hledání práce v referenčním období.

Obrázek 2 ilustruje srovnatelnost ukazatele obecné míry nezaměstnanosti napříč všemi zeměmi světa. Je patrné, že vysoce rozvinuté země, jako jsou USA, Japonsko a Německo mají tendenci mít nižší míru nezaměstnanosti (do 5 procent v roce 2021). Zatímco země, které nejsou vysoce rozvinuté, jako je Libye, Súdán a Kolumbie, mají výrazně vyšší míru nezaměstnanosti (cca 20 a více procent).

Obrázek 2 Obecná míra nezaměstnanosti v roce 2022 – podle zemí

Zdroj: World Bank (2022)

Dále se v rámci statistický šetření nezaměstnanosti lze setkat s ukazatelem míry dlouhodobé nezaměstnanosti:

„Míra dlouhodobé nezaměstnanosti vyjadřuje podíl počtu nezaměstnaných jeden rok a déle na celkové pracovní síle (v procentech), kde v čitateli je počet nezaměstnaných jeden rok a déle a ve jmenovateli je celkový počet osob s jediným nebo hlavním zaměstnáním plus celkový počet nezaměstnaných.“ (ČSÚ, 2022).

Tento ukazatel lze definovat pomocí vzorce:

$$\text{Míra dlouhodobé nezaměstnanosti} = \frac{\text{Počet nezaměstnaných 1 rok a déle}}{\text{Pracovní síla}} \times 100 \% \quad (4)$$

Další statistický ukazatel je specifická míra nezaměstnanosti:

„Specifická míra nezaměstnanosti vyjadřuje podíl počtu určité skupiny nezaměstnaných na shodně vymezené pracovní síle v procentech (např. určitá věková skupina, stupeň vzdělání apod.).“ (ČSÚ, 2022).

Vzorec pro výpočet tohoto ukazatele je následující:

$$\text{Specifická míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{Počet nezaměstnaných ve vybrané skupině}}{\text{Pracovní síla ve vybrané skupině}} \times 100 \% \quad (5)$$

3.3 Typy nezaměstnanosti

Existují tři základní typy nezaměstnanosti: frikční, strukturální a cyklická (Filippova, Gorbacheva, Bochkova, 2020, s. 166). O'Sullivan, Sheffrin a Perez (2019) uvádí navíc čtvrtou kategorii: sezónní nezaměstnanost.

Frikční nezaměstnanost je nejen nevyhnutelná, protože lidé budou vždy měnit zaměstnání ve snaze najít zaměstnání, které odpovídá jejich preferencím a dovednostem, ale je také žádoucí, protože přispívá k racionálnějšímu rozdělení práce a vyšší produktivitě. Je to dáno tím, že práce, kterou si člověk vybírá sám podle svých zájmů a preferencí, je vždy produktivnější a kreativnější než ta, do které se člověk nutí (Filippova, Gorbacheva, Bochkova, 2020, s. 166). K růstu frikční nezaměstnanosti může dojít v důsledku rozšíření využití dočasných pracovních smluv (Hobza, 2009, s. 71). Frikční nezaměstnanost zahrnuje také jednotlivce, kteří právě vstoupili na trh práce, jako jsou čerství absolventi škol nebo vysokých škol (O'Sullivan, Sheffrin a Perez, 2019).

Strukturální nezaměstnanost nastává, když struktura pracovní síly neodpovídá struktuře pracovních míst. To znamená, že lidé, kteří mají profese a kvalifikace, které neodpovídají moderním požadavkům a moderní struktuře průmyslu, jsou propuštěni a nemohou najít práci. Mezi strukturální nezaměstnané patří také lidé, kteří se poprvé objevili na trhu práce, kteří přišli o práci v důsledku změny struktury poptávky po produktech z různých odvětví (Filippova, Gorbacheva, Bochkova, 2020, s. 166).

Frikční a strukturální nezaměstnanost jsou obvykle zahrnuty pod jeden pojem přirozená nezaměstnanost (Holman, 2007, s. 422). Strukturální nezaměstnanost je však často složitě odlišit od nezaměstnanosti frikční, trvá však déle a vyžaduje vysoké náklady na informace, rekvalifikaci a stěhování pracovních zdrojů (Maříková, 2017).

Cyklická nezaměstnanost je způsobena poklesem produkce během odpovídající fáze ekonomického cyklu. Dochází k němu, když pokles agregátní poptávky po vyrobeném zboží způsobí pokles agregátní poptávky po práci tváří v tvář nepružnosti reálných mezd směrem dolů (Filippova, Gorbacheva, Bochkova, 2020, s. 166). Tento typ nezaměstnanosti se obvykle zvyšuje během recese a klesá během expanze v ekonomice (O'Sullivan, Sheffrin a Perez, 2019). Maříková (2017) upozorňuje na to, že typickým rysem cyklické nezaměstnanosti je faktor zpoždění, s jakým se vyvíjí. To znamená, že po vypuknutí

hospodářské krize nedojde k propouštění pracovníků a růstu nezaměstnanosti okamžitě, ale po uplynutí nějaké doby. Důvodem jsou nejčastěji mzdové smlouvy, které musí zaměstnavatelé dodržet. S nástupem oživení se poptávka po pracovním zdroji zvyšuje pozvolna, proto se míra nezaměstnanosti snižuje během nějaké doby.

Sezónní nezaměstnanost je nezaměstnanost ovlivněná ročním obdobím – například nezaměstnanost farmářů. V zimě se míra nezaměstnanosti zemědělců zvyšuje, protože nemohou pracovat na svých farmách, ale musí si na zimní období najít jinou práci. A naopak – v letním období se míra sezónní nezaměstnanosti klesá. Navíc se v tomto období lze počítat s tvorbou nových pracovních míst, které se obsazují sezónní pracovníci, migranti. Sezónní nezaměstnanost je typická pro odvětví zemědělství, stavební průmysl, cestovní ruch apod. (Maříková, 2017).

Dále lze nezaměstnanost rozdělit podle délky její trvání – například na dočasnou (do 4 měsíců) a dlouhodobou (1 rok a déle; je označena také jako chronická) (Mikhalkevič, 2018, s. 88). Nezaměstnanost, která trvá déle než 24 měsíců, lze označit jako velmi dlouhodobou nezaměstnanost (Soukup a kol., 2022, s. 37).

Dočasná nezaměstnanost je často ze své povahy nezaměstnaností frikční, protože je způsobena vyhledáváním lepšího pracovního místa. Pokud nemůže člověk sehnat zaměstnání ve svém oboru během dlouhé doby, dochází ke strukturální (systémové) nezaměstnanosti (Mikuláščík, 2015, s. 291).

Typickým příkladem, kdy došlo k rozsáhlému růstu dlouhodobé nezaměstnanosti je období 90. let minulého století, spojené se strukturálními změnami v ekonomice. Podíly dlouhodobé míry nezaměstnanosti na celkové nezaměstnanosti jsou zpravidla nižší ve skandinávských zemích a naopak – vyšší ve středomořských zemích a některých „mladých“ členských zemích EU. Vysoké míry dlouhodobé míry nezaměstnanosti mohou indikovat závažnost strukturálních nerovnováh na trhu práce, neefektivnost sociální politiky a systému sociální ochrany (Rojíček a kol., 2016, s. 278).

Z hlediska formy lze rozlišovat nezaměstnanost otevřenou a skrytou:

- otevřená nezaměstnanost zahrnuje lidi bez práce, kteří nemusí být zaregistrovaní na úřadu práce, ale pracovat chtějí. Zahrnuje i zvláštní situace, jako například:

„případy osob, které přišly o práci a pracovat chtějí, i když si práci nehledají, protože se domnívají, že stejně žádnou nenajdou...dále případy, kdy si lidé hledají práci sami, eventuálně prostřednictvím známých, a nepovažují z nějakého důvodu za potřebné se zaregistrovat na úřadě práce“ (Maříková, 2017);

- skrytá nezaměstnanost se týká případů, kdy jsou lidé zaměstnaní na zkrácenou pracovní dobu, ale chtějí pracovat na plný úvazek. Důvodem této situace je většinou tzv. přezaměstnanost (angl overmanning), kdy podniky zaměstnávají více lidí, než potřebují, a která byla typická zejména pro plánované ekonomiky v době socialismu (Maříková, 2017).

3.4 Příčiny nezaměstnanosti

Mezi ekonomy neexistuje jednotný názor na příčiny nezaměstnanosti, ale lze identifikovat následující hlavní příčiny nezaměstnanosti (Filippova, Gorbacheva, Bochkova, 2020, s. 166):

- přebytek populace (obecně disponuje světová ekonomika přebytkem pracovní síly a přispívá k tomu rychlý růst populace),
- stanovení mzdových sazeb nad rovnovážnou úroveň pod tlakem jednání odborů a socioekonomické aktivity obyvatelstva,
- vytěšňování práce strojí a technikou v éře vědeckotechnické revoluce,
- přítomnost monopsonu na trhu práce (monopsonistické podniky diktují mzdové podmínky a podceňují objem zaměstnanosti),
- nízká efektivní poptávka (nedostatek poptávky po zboží a službách snižuje poptávku po práci, protože poptávka po práci je odvozená od motivace k získání finančních prostředků, nutných k nákupu zboží a služeb).

Regionální disparity, tj. rozdíly v socioekonomickém rozvoji jednotlivých krajů a oblastí, mohou být také důležitým faktorem růstu nezaměstnanosti v některých regionech, a naopak důvodem poklesu nezaměstnanosti v jiných regionech (Yarovova, Kalinkina, 2022, s. 581). Na regionální rozdíly v nezaměstnanosti upozorňují např. Holman (2007, s. 422-423), Boháčková (2009, s. 42).

Příčiny nezaměstnanosti mohou být tvořeny vzdělávací dimenzí. Je to situace, kdy vzdělávací instituce země nabízí studium oborů, které neodpovídají požadavkům ekonomických odvětví v této zemi. Studenti získávají znalosti a dovednosti, které nejsou poptávány zaměstnavateli. Nejprve by měli studenti vědět, jaké jsou potřeby trhu pro obor, který studují, jaké kariéry může tento obor nabídnout (Amani, 2017). Mnoho studentů dnes vstupuje do oborů kvůli tlaku vrstevníků, neznalosti nebo vlivu, aniž by zkoumali obor a to, co může nabídnout. To povede k tomu, že se trh v některých oborech nasytí a v jiných bude nedostatek kvalifikované pracovní síly. Nesoulad pracovních dovedností se naopak týká vysokých škol a jejich kvality výstupů. Univerzity musí vyvážit získané dovednosti studentů s dovednostmi požadovanými na trhu (Şahin a kol., 2014).

Další časté příčiny nezaměstnanosti spočívají v individuální dimenzi. Holman (2007, s. 422) uvádí, že výše nezaměstnanosti (především přirozeného typu) je závislá na subjektivních motivacích nezaměstnaných, na jejich ochotě hledat si zaměstnání a přizpůsobovat se změnám v poptávce na trhu práce. Pokud jde o individuální dimenzi, studie Qayyum (2007) ukázala negativní vztah mezi nezaměstnaností a věkem a že nejvyšší míru nezaměstnanosti mají mladí ve věku 21 až 25 let. Jedním z důvodů tohoto problému je nedostatek zkušeností a dovedností u mladých dospělých. Kromě toho studie Qayyum (2007) také ukázala, že nezaměstnanost mezi svobodnými lidmi je vyšší než mezi ženatými muži i vdanými ženami. Ženatí lidé mají tendenci akceptovat nižší mzdy, protože mají více zodpovědnosti a musí platit účty nebo se starat o svého manžela. Výrost, Slaměnik a Sollárová (2019, s. 640) upozorňují na to, že zvýšené riziko opakované ztráty práce a dlouhodobé nezaměstnanosti je u osob s větším počtem rozchodů s partnery a u osaměle žijících osob (déle než 10 let).

Individuální dimenze nezaměstnanosti zase závisejí na institucionální podobě trhu práce, na síle a chování odborů, vládní regulaci trhu práce, které zahrnují zejména stanovení minimální mzdy, zákaz diskriminace v práci, předpisy v oblasti bezpečnosti práce apod., a v neposlední řadě – na politice nezaměstnanosti, podporách v nezaměstnanosti a různých sociálních dávkách (Holman, 2007, s. 422).

Ekonomové studují nezaměstnanost, aby zjistili její příčiny a také zlepšili veřejné politiky, které ovlivňují zaměstnanost. Některé vládní programy, např. programy pro profesní rekvalifikaci nezaměstnaných, lidem usnadňují hledání budoucího zaměstnání.

Jiné, jako jsou programy pojištění pro případ nezaměstnanosti, zmírňují některé ekonomické potíže, kterým nezaměstnaní čelí. Míru nezaměstnanosti nepřímo ovlivňuje i řada vládních programů. Většina ekonomů se například domnívá, že zákony o vysoké minimální mzdě vedou k vyšší nezaměstnanosti. Identifikaci nežádoucích vedlejších účinků dané vládní politiky mohou ekonomové pomoci tvůrcům politik vyhodnotit alternativní řešení různých problémů (Filippova, Gorbacheva, Bochkova, 2020, s. 165).

3.5 Dopady nezaměstnanosti

Studiu efektů nezaměstnanosti je v odborné literatuře věnována vysoká pozornost. Na internetu lze například dohlédnout studie, věnované tomuto tématu, které byly napsány již z 30.-40. let minulého století. Dle nejvíce citovaného článku z roku 1938 (Eisenberg, Lazarsfeld, 1938) vede nezaměstnanost ke zvýšené psychické nestabilitě lidí a snižuje jejich morálku; ovlivňuje změnu osobních návyků a běžného života. Dopady nezaměstnanosti na psychiku člověka je jednou z oblastí studií tohoto směru.

3.5.1 Psychické dopady

Na roli nezaměstnané osoby se jedinec zpravidla adaptuje velice těžko. Dochází k poklesu sebehodnocení, zhoršování fyzického i psychického zdraví (Maříková, 2017).

Z hlediska vlivu na fyzické zdraví se nezaměstnanost zpravidla odráží ve výsledcích běžně používaných v lékařství, jako je významně vyšší pravděpodobnost kardiovaskulárních onemocnění, psychosomatické poruchy a subjektivní fyzické zdraví. Horší sebehodnocení a vnímaná nejistota zaměstnání, které jsou častými následky nezaměstnanosti, se často stávají faktory vzniku hypertenze a obezity (Griep a kol., 2016, s. 148).

Nezaměstnanost je často posuzována jako jev, který má negativní vliv na duševní zdraví jedince (Výrost, Slaměnik, Sollárová, 2019, s. 637). Nezaměstnanost souvisí s ukazateli psychického špatného života, jako jsou pocity deprese, úzkosti a snížené životní spokojenosti (Griep a kol., 2016, s. 148). Výzkum Griep a kol. (2016, s. 155) ukázal, že krátkodobě nezaměstnaní jedinci a jistí stálí zaměstnanci vykazovali výrazně méně

psychických potíží, hodnotili svůj zdravotní stav jako výrazně lepší a vykazovali významně vyšší životní spokojenost než dlouhodobě nezaměstnaní jedinci.

Od statusu nezaměstnaného se často odvíjí životní styl jedince, neboť je ovlivňován nedostatkem finančních zdrojů, množstvím volného času, nudou apod. Lidé trpí pocity zbytečnosti, deprivací, odcizením, apatie. Je to zase často spojeno s rizikem rozvoje alkoholismu, kriminality, sebevraždy (Maříková, 2017).

Výzkumy prokázaly, že nezaměstnanost může způsobit růst suicidií a smrti z nadužívání alkoholu, např. 40% růst mortality byl zjištěn mezi muži během prvních 4 let nezaměstnanosti (u žen nebyl nalezen významný vliv nezaměstnanosti na mortalitu ani v delším období) (Výrost, Slaměnik, Sollárová, 2019, s. 640). V období vysoké (cca 40%) nezaměstnanosti mladých lidí v Řecku v letech 2010-2011 stouplou užívání heroinu, zejména u lidí, kteří se ocitli na ulici a únik ze své situace hledali pomoci drog (Výrost, Slaměnik, Sollárová, 2019, s. 640).

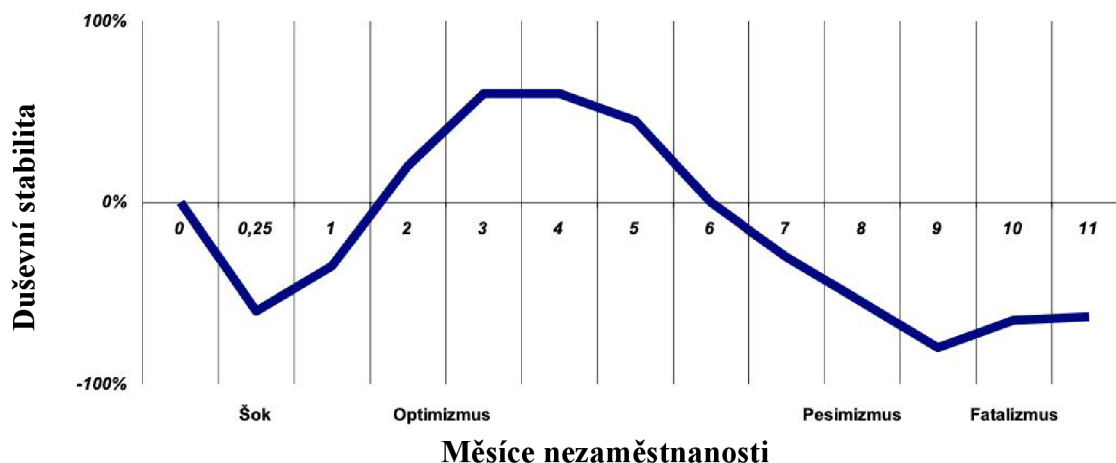
U nezaměstnaného lze rozlišit tři vývojové fáze v rámci procesu nezaměstnanosti (Jusko, Halásková, 2012, s. 30):

- po šoku ze ztráty zaměstnání vstupuje člověk do fáze optimizmu. Člověk obvykle má velké naděje, že se skoro najde novou práci. K dramatickému zhoršení finanční situace se zpravidla v prvních měsících nezaměstnanosti nedochází, proto nemusí být tato fáze přežívána jako nepříjemná,
- dále následuje fáze pesimizmu, kdy člověk věří v úspěch méně než dříve. Tlak okolí na nezaměstnaného se často v této fázi zvyšuje, aktivita ve vyhledávání práce snižuje, může se objevit deprese. Tato fáze může trvat od 4 do 6 měsíců,
- fáze fatalizmu, kdy se nezaměstnaný sebe považuje za člověka „druhé třídy“. Psychosomatické choroby, redukce vztahů se sociálním okolím, pocit zbytečnosti a odcizení – jsou charakteristické rysy této fáze, která se začíná cca od 9. měsíců nezaměstnanosti.

Jednotlivé fáze, které prožívá nezaměstnaný, jsou schematicky znázorněny pomocí obrázku 3. Síla emocí a délka jednotlivých fází se u různých lidí pravděpodobně mohou lišit. Výzkumy ukazují, že výchozí předpoklady duševního zdraví jedince před ztrátou zaměstnání mají vliv na jeho reakci a stav psychiky po ztrátě práce: „*jedinci s pozitivním a*

aktivní odpovědi na ztrátu práce se v průběhu života vyznačují vysokou osobní způsobilostí, aspirací a autonomií.“ (Výrost, Slaměnik, Sollárová, 2019, s. 637).

Obrázek 3: Fáze nezaměstnanosti z pohledu duševní stability jedince

Zdroj: Jusko a Halásková (2012, s. 31)

V závislosti na osobnostních rysech a duševním stavu může jedinec překonat nežádoucí projevy nezaměstnanosti různými strategiemi, například vytěsnění vlastní nepříznivé situace z vědomí, únikem do sociálního prostoru, kde se tato skutečnost nebere v úvahu, adaptací na volnočasové aktivity nebo aktivity v tzv. šedé ekonomice, na vzdělávací aktivity apod., únikem do pozice s hodnotnějším statusem, než je status nezaměstnaného – např. předčasný důchod, těhotenství, vysokoškolské studium) (Jusko, Halásková, 2012, s. 39).

3.5.2 Sociální dopady

Změna sociální pozice jedince a snížení jeho sociální prestiže jsou další potenciální dopady nezaměstnanosti. Je to spojeno s psychickými následky, jako např. je pokles sebehodnocení. Nezaměstnanost je pak doprovázena zeslabováním a ztrátou sociálních kontaktů, někdy je faktorem rozpadu manželství (Maříková, 2017).

Finanční potíže, které následují po ztrátě práce a zdroje příjmů, vytváří omezení pro účast jedince na společenských a kulturních aktivitách (Jenkins a Cappellari, 2007, s. 166).

Nezaměstnanost je považována za jeden z hlavních rizikových faktorů sociálního vyloučení, objektivního i subjektivního. Sociální vyloučení navíc nemusí postihnout pouze současnou generaci, ale může se přenést i generaci další (Pohlan, 2019, s. 273-274).

Ve studii Pohlan (2019) bylo zjištěno, že ztráta zaměstnání zvláště škodlivé účinky na subjektivní vnímání sociální integrace a životní spokojenost. Tato studie navíc ukazuje, že nezaměstnanost brání naplňování psychosociálních potřeb, které jsou obvykle spojeny se zaměstnáním, jako je sociální status a vyšší sebeúčinnost. Tyto efekty jsou dlouhodobé, prohlubují se, čím déle trvá nezaměstnanost, a jsou stále přítomny, i když si jedinec najde nové zaměstnání.

3.5.3 Ekonomické dopady

Nezaměstnanost je obecně považována za negativní prvek ekonomického rozvoje, který v různé míře ovlivňuje všechny země, zejména ty nerozvinuté a ty, které jsou v přechodu k tržní ekonomice (Burlacu a kol., 2021, s. 22).

Teoreticky může větší pracovní síla produkovat více zboží a služeb, proto zvýšení míry nezaměstnanosti může znamenat snížení schopnosti ekonomiky produkovat zboží a služby. Ekonomické dopady nezaměstnanosti, resp. vztah míry nezaměstnanosti s dalšími makroekonomickými veličinami (zejména inflací, HDP) je předmětem studia mnoha teoretiků a výzkumníků. Je třeba zmínit např. Phillipsovou křivku nebo Okunův zákon (viz kapitola 3.7).

Z mikroekonomického hlediska nezaměstnanost je spojena především s účinky, které jsou spojené se ztrátou příjmů jedinců (Griep a kol., 2016, s. 148). Má to za následek snížení kupní síly obyvatelstva, což se pak projevuje v celkovém poklesu poptávky a zpomalení ekonomiky.

3.5.4 Skupiny obyvatelstva, které jsou nejvíce ohroženy nezaměstnaností

Skupiny obyvatelstva, které jsou dle Maříkové (2017) nejvíce ohrožené dopady nezaměstnanosti, jsou:

- ženy, jejichž míra nezaměstnanosti není vždy výrazně vyšší než u mužů, ale daleko častěji patří do skupiny nezaměstnaných skrytě,
- mládež ve věku do 25 let, pro nichž je typická frikční nezaměstnanost,
- lidé, kteří mají nastoupit do zaměstnání poprvé, neboť v případě její nenalezení nezískají pracovní zkušenosti a nastoupí do skupiny dlouhodobě nezaměstnaných,
- lidé v předdůchodovém věku (hlavně v bývalých postkomunistických zemích),
- národní menšiny (kvůli nižší úrovni vzdělání, nižší četnosti kontaktů s lidmi, kteří nabízejí práci, menší zapracovanosti, rasové diskriminaci),
- migrantí.

Existují důkazy, že nepříznivý dopad nezaměstnanosti na individuální zdraví a blahobyt je zmírňován ekonomickou situací země (Heggebø & Elstad, 2018; Nizalová a kol., 2021). To je přičítáno dostupnosti různých zdrojů, které mohou vylepšit blahobyt lidí. a podpoře, dostupné nezaměstnaným jednotlivcům v různých zemích. Platí to i naopak – v kontextu nepříznivého ekonomického klimatu mají ohrožené skupiny zažívající nezaměstnanost zvýšené riziko, že budou trpět poruchami nálady a psychickými potížemi (Virgolino a kol., 2017, s. 6). Dosud však není stanoveno, jak se tyto účinky liší v průběhu životního cyklu v produktivním věku (Malisauskaite a kol., 2021, s. 1). Výsledky studie Malisauskaite a kol. (2021, s. 13) také odhalily, že zdraví a duševní pohoda jednotlivců jsou zranitelnější vůči změnám v důsledku trendu HDP země než míry nezaměstnanosti země.

K odstranění, resp. zmírnění nezaměstnanosti v nejvíce ohrožených skupinách obyvatelstva směřují národní politiky zaměstnanosti. Kromě toho sledují řadu dalších cílů, které je třeba podrobně popsat.

3.6 **Politika zaměstnanosti**

Rozvoj ekonomiky je charakterizován tím, jak efektivně jsou využívány dostupné zdroje, a především pracovní síla. Udržení zaměstnanosti je nejdůležitějším cílem hospodářské politiky (Mikhalkevič, 2018, s. 87).

„Politiku zaměstnanosti lze vymezit jako soubor opatření, kterými jsou spoluutvářeny podmínky pro dynamickou rovnováhu na trhu práce a pro efektivní využití pracovních sil.

Je zpravidla výsledkem úsilí státu, zaměstnavatelů, zaměstnanců a odborů. Usiluje o harmonizaci nabídky a poptávky na trhu práce, o pružnější mechanismy působících mezi nimi.“ (Jusko, Halásková, 2012, s. 48).

Intenzita uvolňování a přerozdělování pracovní síly závisí na mnoha faktorech. Proto musí být regulovány procesy, které ovlivňují základní zájmy všech segmentů obyvatelstva, podmínky jejich zaměstnávání. Je zapotřebí aktivní státní politiky v oblasti zaměstnanosti a pracovněprávních vztahů (Filippova, Gorbacheva, Bochkova, 2020, s. 165).

Aktivní politika zaměstnanosti zahrnuje aktivity, které stimulují aktivní přístup pracovní síly ke změně svého postavení na pracovním trhu. Jsou to zejména následující aktivity (Jusko, Halásková, 2012, s. 49):

- rozvoj infrastruktury práce – prostřednictvím specializovaných institucí (zejména úřadů práce) propojují zaměstnavatele a uchazeče o práci, poskytuje informační a poradenské služby,
- podpora vytváření nových pracovních míst a činností – např. finanční podpora na tvorbu nových pracovních míst pro zdravotně postižené zaměstnance, mládež, čerstvé absolventy atd.,
- zvýšení adaptability pracovní síly na požadavky trhu práce – organizovaná podpora a tvorba rekvalifikačních programů.

Vedle aktivní politiky zaměstnanosti existuje zpravidla pasivní politika zaměstnanosti, která se snaží zlepšit životní situaci lidí, postižených nezaměstnaností, formou různých podpor a úlev. V různých dobách a v různých zemích se uplatňují různá schémata podpor a dávek v nezaměstnanosti (Jusko, Halásková, 2012, s. 50).

Evropská unie navrhuje pravidla a doporučení pro národní politiku zaměstnanosti členských zemí. Pro období do roku 2030 by podle evropského akčního plánu mělo být dosaženo následujících tří klíčových cílů v oblasti zaměstnanosti (Konie-Seidl, 2021):

- bude zaměstnáno minimálně 78 % obyvatel EU ve věku 20 až 64 let,
- snížení rozdílu v zaměstnanosti žen a mužů,

- zvýšení míry poskytování formálního vzdělávání a péče v raném dětství,
- snížení podílu mladých lidí ve věku 15 až 29 let, kteří nejsou zaměstnáni ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy (z 12,6 % v roce 2019 na 9 % do roku 2030),
- alespoň 60 % dospělých lidí v EU by se mělo každoročně účastnit odborné přípravy,
- počet lidí, ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením, bude snížen minimálně o 15 milionů lidí do roku 2030.

Národní politiku zaměstnanosti v České republice zabezpečují Ministerstvo práce a sociálních věcí a příslušné úřady práce (Kolman, 2008). Právní úprava aktivní politiky zaměstnanosti v ČR jsou upraveny § 104 - § 120 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Podle tohoto zákona je tvořena zejména následujícími nástroji: *„rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, překlenovací příspěvek, příspěvek na zapracování, příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program, poradenství, které provádějí nebo zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce [...], podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením, sdílené zprostředkování zaměstnání, cílené programy k řešení zaměstnanosti.“* (§ 105 zákona č. 435/2004 Sb.).

Výdaje na aktivní politiku nezaměstnanosti tvoří cca 60 % celkových výdajů na politiku zaměstnanosti v ČR. V roce 2019 například činily celkové výdaje ČR na politiku zaměstnanosti 47,5 mld. Kč, z toho 28,2 mld. Kč – na aktivní politiku a 10 mld. Kč – na pasivní politiku (MSPV, 2022).

3.7 Vztah nezaměstnanosti a dalších makroekonomických veličin

Phillipsova křivka

Vztah mezi nezaměstnaností a dalšími makroekonomickými veličinami vždy vzbuzoval zájem ekonomů. Tradičně byl vztah mezi inflací a nezaměstnaností vysvětlován Phillipsovou křivkou, jejíž autor, A. Phillips, zveřejnil v roce 1958 práci, kde zkoumal vztah mezi vývojem nominálních mezd a mírou nezaměstnanosti v období let 1861-1957

ve Velké Británii. Teoreticky má jít o nepřímý (inverzní, negativní) vztah mezi nezaměstnaností a mzdovou inflací (Pošta, 2008, s. 2). V nejjednodušší podobě lze Phillipsovou křivku popsat jako následující vztah:

$$\Delta w_t = -\varepsilon \times \Delta u_t \quad (6)$$

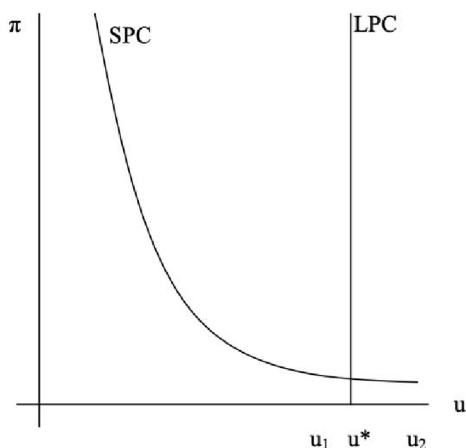
kde ε – koeficient citlivosti změny mzdových sazeb (w) na změny míry nezaměstnanosti (u) (Rojíček a kol., 2016, s. 237).

Phillips nebyl první, kdo se zabýval zkoumáním vztahů mezi inflací a nezaměstnaností. V roce 1926 byla publikována studie I. Fishera, který se věnoval analýze vztahu mezi mírou nezaměstnanosti a cenovou inflací (nikoli mzdovou jako u Phillipse). Tento výzkum byl opakovaně publikován v roce 1973 a obecně se tvrdí, že Phillips článkem Fishera neinspiroval (Pošta, 2008, s. 2).

V reálné situaci však není příliš užitečné dělat závěr na základě Phillipsovy křivky. Literatura o Phillipsové křivce drasticky rozšířila a objevily se její nové rozšířené verze. Na počátku 60. let minulého století se objevila rozšířená – cenová Phillipsova křivka, následně se objevily Phillipsove křivky rozšířené o inflační očekávání. V pojetí Phillipsove křivky hrají důležitou roli inflační očekávání, protože narušují stabilní vztah mezi mírou inflace a mírou nezaměstnanosti: „*V dlouhodobém období je ekonomika na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti, která je slučitelná s libovolnou mírou inflace. Přirozenou míru nezaměstnanosti nelze ovlivnit změnami v agregátní poptávce a je spojena se stabilní mírou inflace.*“ (Soukup a kol., 2022, s. 330). Dlouhodobá Phillipsova křivka (LPC) má tvar vertikální přímky a je to stav, kdy skutečná míra nezaměstnanosti odpovídá přirozené míře (Obrázek 3).

M. Friedman tvrdil, že substituční vztah mezi inflací a nezaměstnaností platí pouze v krátkém období, který vysvětlil tzv. peněžní iluzí. Zaměstnanci chybně vnímají růst nominálních mezd v důsledku růstu inflace jako růst reálných mezd a reagují na to větší nabídkou práce. Určité době však lidé zjistí, že se jim mzda vlastně nezvýšila, a proto omezí nabídku práce (Holman, 2010, s. 311). Krátkodobá Phillipsova křivka (SPC) má klesající tvar (Obrázek 4).

Obrázek 4 Phillipsova křivka – dlouhodobá (LPC) a krátkodobá (SPC)

Poznámka: π - očekávaná míra inflace, u – míra nezaměstnanosti.

Zdroj: Pošta (2008, s. 10)

Vývoj výzkumu o Phillipsove křivce je spojen s tzv. modelem trojúhelníku. Tento model zahrnuje tři složky: poptávku, nabídku a setrvačnost. Model vysvětluje, že skutečná míra inflace je ovlivněna očekávanou mírou inflace, změnami v úrovni nezaměstnanosti a nabídkovými šoky. Z dlouhodobého hlediska je ekonomika na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti, která nemá vliv na míru inflaci (Soukup a kol., 2022, s. 330).

V dnešní době je myšlenka přirozené míry nezaměstnanosti, která se v čase mění, známá jako NAIRU (míra nezaměstnanosti nezrychlující inflaci). Tento ukazatel lépe odráží reálnou situaci. Model ukazuje, že ekonomika směřuje ke své rovnováze. Míra nezaměstnanosti na přirozené úrovni a míra inflace jsou přitom stabilní. V praxi to znamená, že se míra inflace stává méně citlivou na změnu nezaměstnanosti (Pošta, Pavelka, Macáková, 2015, s. 50-51).

Okunův zákon

Okunův zákon vyjadřuje vztah mezi produkční mezerou a změnou v míře nezaměstnanosti, který lze zapsat pomocí rovnice:

$$u - u^* = -\delta(Y - Y^*) \quad (7)$$

kde u – aktuální míra nezaměstnanosti, u^* – přirozená míra nezaměstnanosti, Y – skutečně vytvořený reálný produkt v ekonomice, Y^* – potenciální produkt, δ – koeficient citlivosti rozdílu mezi aktuální mírou nezaměstnanosti a přirozené míry nezaměstnanosti na produkční mezeru v dané ekonomice. Rozdíl mezi aktuální a přirozenou mírou nezaměstnanosti představuje cyklickou nezaměstnanost a je spojen s ochotou podniků měnit velikost najímané pracovní síly podle stavu ekonomiky – recese či expanze (Soukup a kol., 2022, s. 325).

Podle Okunova zákona HDP klesá s rostoucí mírou nezaměstnanosti a HDP roste, když míra nezaměstnanosti klesne pod svou přirozenou míru (NAIRU). Ve většině ekonomik má empirickou podporu a docela dobře zapadá.

4 Praktická část

V této části práce je podrobněji prozkoumána nezaměstnanost v České republice, zejména z pohledu různých demografických skupin. Vzhledem ke zvolenému cíli práce je pozornost věnována především nezaměstnanosti mladých lidí. Dále je provedena analýza výsledků primárního dotazníkového šetření s cílem zjistit sociální a psychologické dopady nezaměstnanosti na mladé respondenty z ČR.

4.1 Vývoj nezaměstnanosti v ČR

Tabulka 1 obsahuje přehled základních statistických ukazatelů ve vztahu k vývoji pracovního trhu v ČR v období 2012-2022, které jsou dále využity v následující analýze. Veškeré údaje pocházejí z Výběrového šetření pracovních sil, vztahují se k věkové skupině 15-64letých a jsou sezónně očištěny.

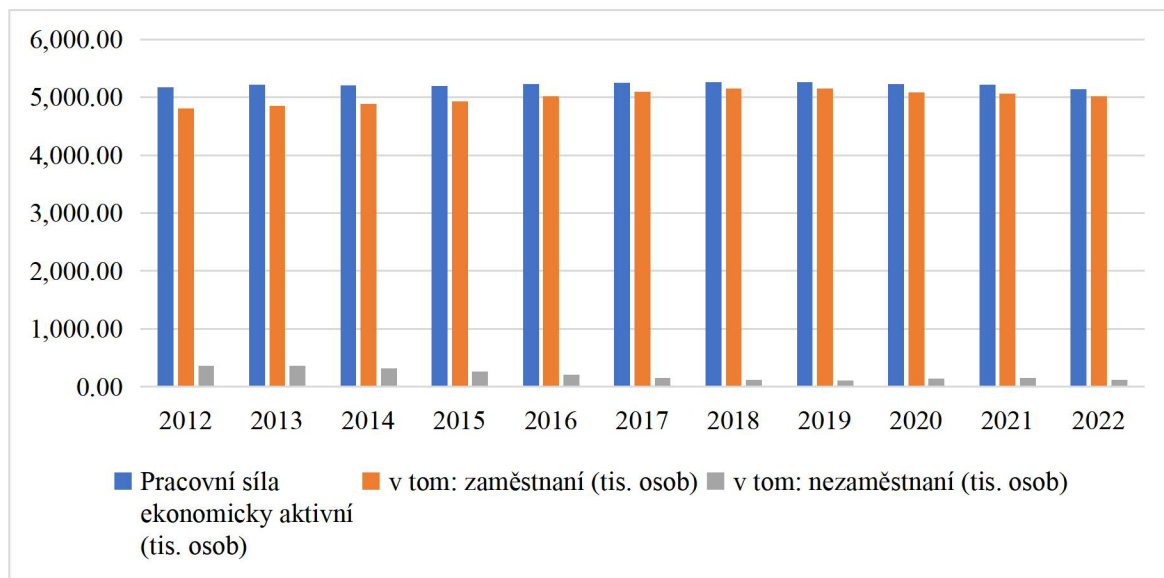
Tabulka 1 Počet ekonomicky aktivních, zaměstnaných a nezaměstnaných osob, obecné míry nezaměstnanosti v ČR, 2012-2022

Rok	Pracovní síla ekonomicky aktivní (tis. osob)	v tom:		Míra zaměstnanosti (%)	Obecná míra nezaměstnanosti (%)
		zaměstnaní (tis. osob)	nezaměstnaní (tis. osob)		
2012	5 177,34	4 812,80	364,5	66,5	7,0
2013	5 215,50	4 848,09	367,4	67,7	7,0
2014	5 206,00	4 883,42	322,6	69,0	6,2
2015	5 200,08	4 933,26	266,8	70,3	5,1
2016	5 223,25	5 012,91	210,3	72,1	4,0
2017	5 245,46	5 091,01	154,4	73,8	2,9
2018	5 266,12	5 146,13	120,0	74,9	2,3
2019	5 259,08	5 150,39	108,7	75,2	2,1
2020	5 223,79	5 086,76	137,0	74,3	2,6
2021	5 216,82	5 066,96	149,9	74,4	2,9
2022	5 140,87	5 016,65	124,2	75,4	2,4

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Na základě výše uvedených dat je nakreslen graf 1, ilustrující strukturu a vývoj pracovní síly ČR v období 2012-2022. Ukazatel celkového počtu ekonomicky aktivních osob je relativně stabilní a jeho hodnoty se drží na úrovni cca 5,2 mil. osob v období 2012-2021. Je to dáno tím, že pozorovaný růst zaměstnaných osob (z 4,8 mil. osob v roce 2012 na 5 mil. osob v roce 2022) je „vyvážen“ poklesem počtu nezaměstnaných (z 364,5 tis. osob na 124,2 tis. osob).

Graf 1 Vývoj počtu ekonomicky aktivních, zaměstnaných a nezaměstnaných osob v ČR, 2012-2022

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Z vlastních výpočtů (viz tabulka 2) vyplývá, že tempo růstu počtu zaměstnaných osob činilo 0,7 – 1,6 % meziročně v letech 2013-2018. Počet zaměstnaných osob začal klesat v roce 2020 v souvislosti s vypuknutím koronavirové krize a recesí ekonomiky, což odráží záporné meziroční tempo růstu: -1,2 % – -0,4 % v období let 2020-2022. Tempo růstu počtu nezaměstnaných osob bylo záporné v období 2014-2019 a k nejvýraznějšímu poklesu došlo v roce 2017: -26,6 %. Naopak k nejvyššímu nárůstu počtu nezaměstnaných osob došlo v roce 2020: 26,1 %. V absolutních hodnotách se jedná cca o 5 mil. zaměstnaných osob a 124 tisíc nezaměstnaných v roce 2022.

Tabulka 2 Meziroční tempa růstu ukazatelů počtu ekonomicky aktivních, zaměstnaných a nezaměstnaných osob v ČR, 2013-2022

Rok	Pracovní síla: ekonomicky aktivní	v tom:	
		Zaměstnaní	Nezaměstnaní
2013	0,7 %	0,7 %	0,8 %
2014	-0,2 %	0,7 %	-12,2 %
2015	-0,1 %	1,0 %	-17,3 %
2016	0,4 %	1,6 %	-21,2 %
2017	0,4 %	1,6 %	-26,6 %
2018	0,4 %	1,1 %	-22,3 %
2019	-0,1 %	0,1 %	-9,4 %
2020	-0,7 %	-1,2 %	26,1 %
2021	-0,1 %	-0,4 %	9,4 %
2022	-1,5 %	-1,0 %	-17,1 %

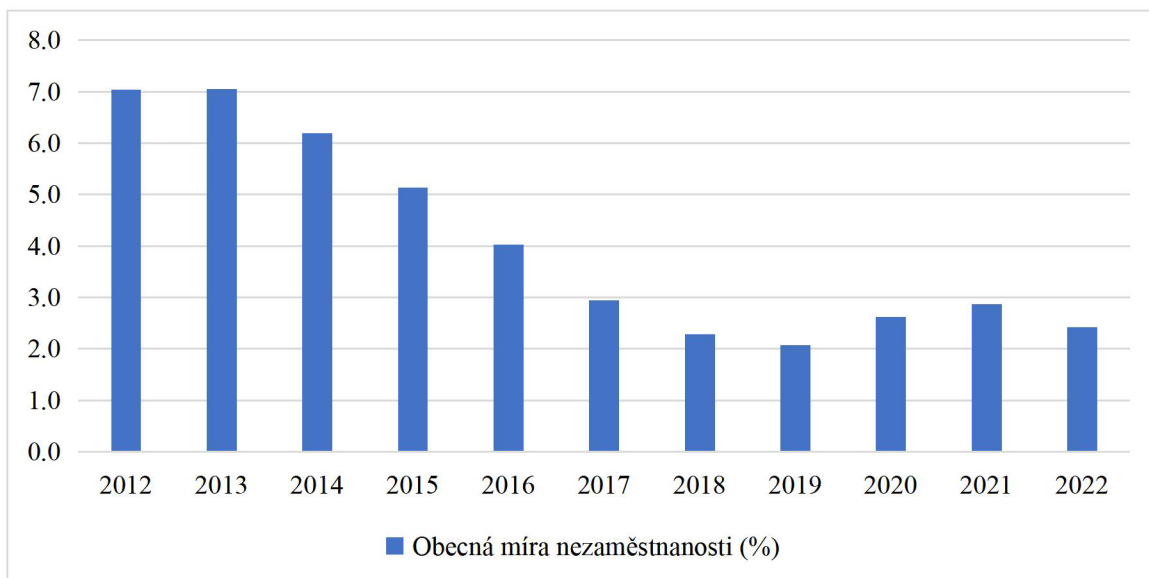
Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Růst počtu zaměstnaných osob lze objasnit především prodloužením pracovního věku kvůli navýšení věkové hranice odchodu do důchodu. Lze předpokládat, že lidé, kteří byli dříve ekonomicky neaktivní, rozhodli vstoupit na trh práce a zapojit se do pracovní síly ČR v období hospodářského růstu 2017-2019. Současně pokles míry nezaměstnanosti a nedostatek pracovních sil tlačí na růst mezd. Rostoucí průměrné mzdy působí jako motivační faktor pro vstup nových lidí na trh práce.

Na růstu zaměstnanosti v roce 2022 se podílel především terciální sektor ekonomiky, kde počet pracujících osob zvýšil zejména v sekcích velkoobchodu a maloobchodu, opravy motorových vozidel, zdravotní a sociální péči, dopravě a skladování (ČSÚ, 2022). Práci našli především pomocníci v maloobchodě a velkoobchodě, administrativní pracovníci, uklízeči a pomocníci v domácnostech (ČTK, 2022). Zaměstnanost v primárním a sekundárním sektoru ekonomiky se v průběhu roku 2022 meziročně téměř nezměnila (ČSÚ, 2022).

Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v období 2012-2022 je zobrazen na grafu 2. Nejvyšších hodnot dosáhl ukazatel v letech 2012-2014, kdy činil 6,2-7 %. Od roku 2014 míra nezaměstnanosti klesá a v období 2018-2019 byla na extrémně nízké úrovni 2,3-2,1 %. V roce 2020, kdy se projeví dopady koronavirové krize, se hodnota ukazatele zvýšila a činila 2,6 %. V roce 2021 pokračoval ukazatel v růstu a dosáhl hodnoty 2,9 %. V souvislosti s pozorovaným trendem poklesu počtu nezaměstnaných osob v roce 2022 se ukazatel obecné míry nezaměstnanosti poklesl a činil v tomto roce 2,4 %.

Graf 2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR, 2012-2022

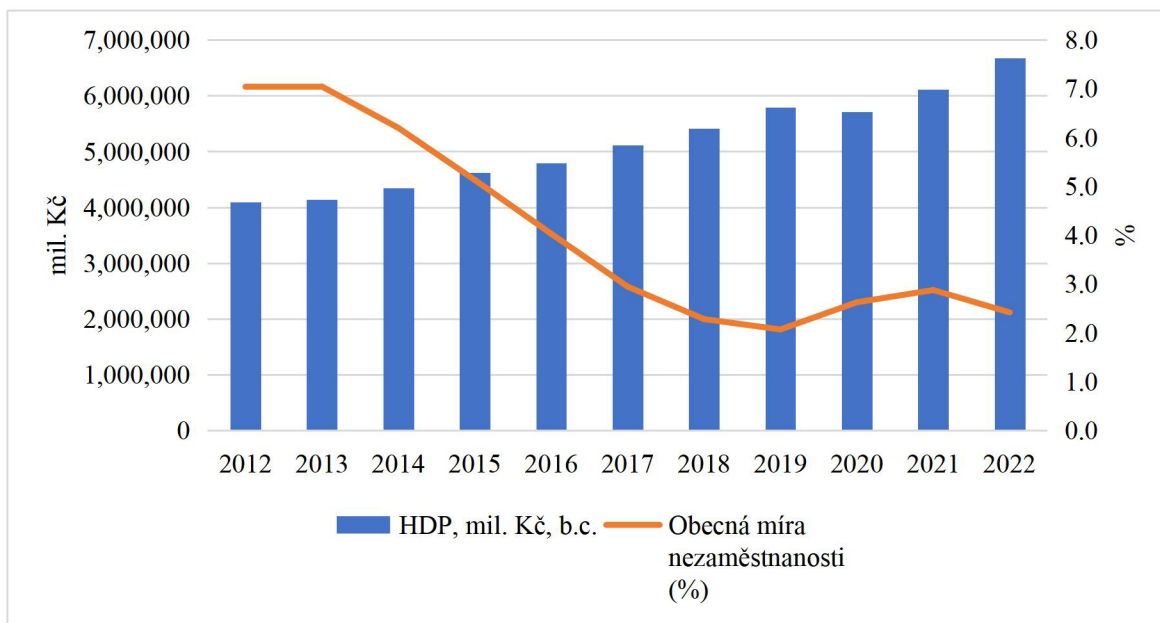
Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

4.1.1 Nezaměstnanost a HDP

V souvislosti s principy Okunova zákona by nezaměstnanost měla klesat s růstem HDP a naopak – růst při poklesu HDP. Graf 3 ilustruje vývoj dvou ukazatelů HDP v běžných cenách a obecné míry nezaměstnanosti v období 2012-2022. Hodnota ukazatele HDP za rok 2022 je převzata z predikce Ministerstva financí z listopadu 2022, protože ČSÚ zatím zveřejnil informace o HDP pouze za 1.-3. čtvrtletí 2022.

Opačné směry vývoje ukazatelů je vidět zejména v období 2014-2020, což je v souladu s principy Okunova zákona. V letech 2012-2013 se hodnoty ukazatelů měnily minimálně, proto nelze zde identifikovat určitou specifiku vývoje. V roce 2021 oba ukazatele rostou, což lze spojit s „vyrovnáním“ situace po koronavirové krizi v roce 2020, kdy ukazatel HDP poklesl a nezaměstnanost byla na kriticky nízké úrovni. V roce 2022 lze znovu vidět opačný směr vývoje ukazatelů, kdy HDO začal růst a nezaměstnanost klesat.

Graf 3 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a HDP v běžných cenách v ČR, 2012-2022

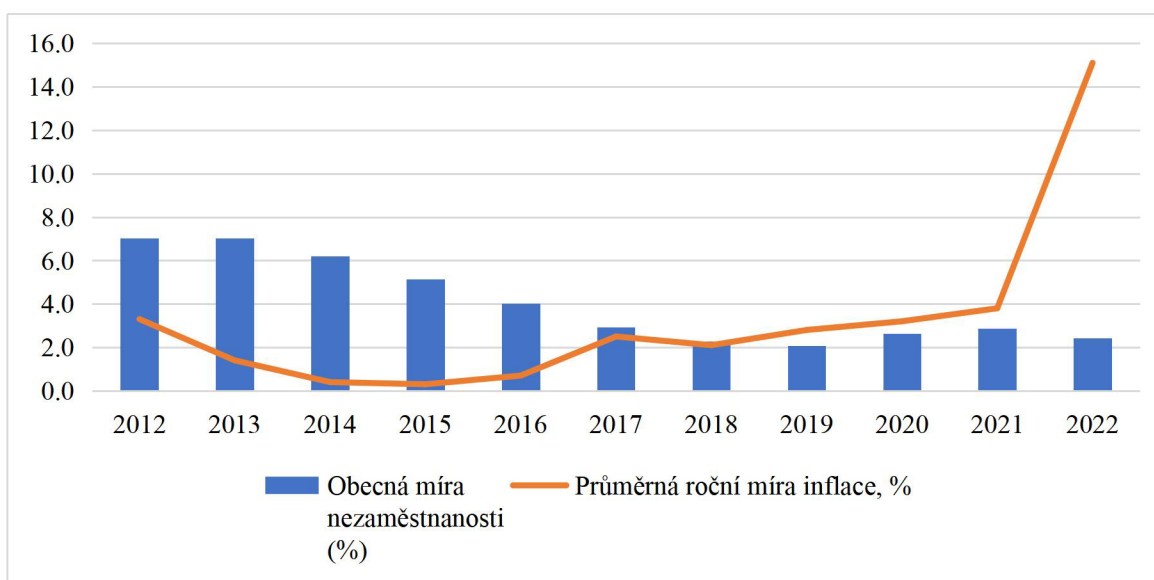

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023), Ministerstvo financí (2022)

4.1.2 Nezaměstnanost a inflace

Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a průměrné roční míry inflace je znázorněn na grafu 4. Je patrné, že se ukazatele vyvíjí stejným směrem v období 2013-2015, kdy mají klesající tendenci, a v období 2018-2021, kdy mají rostoucí tendenci.

Graf 4 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a míry inflace v ČR, 2012-2021

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

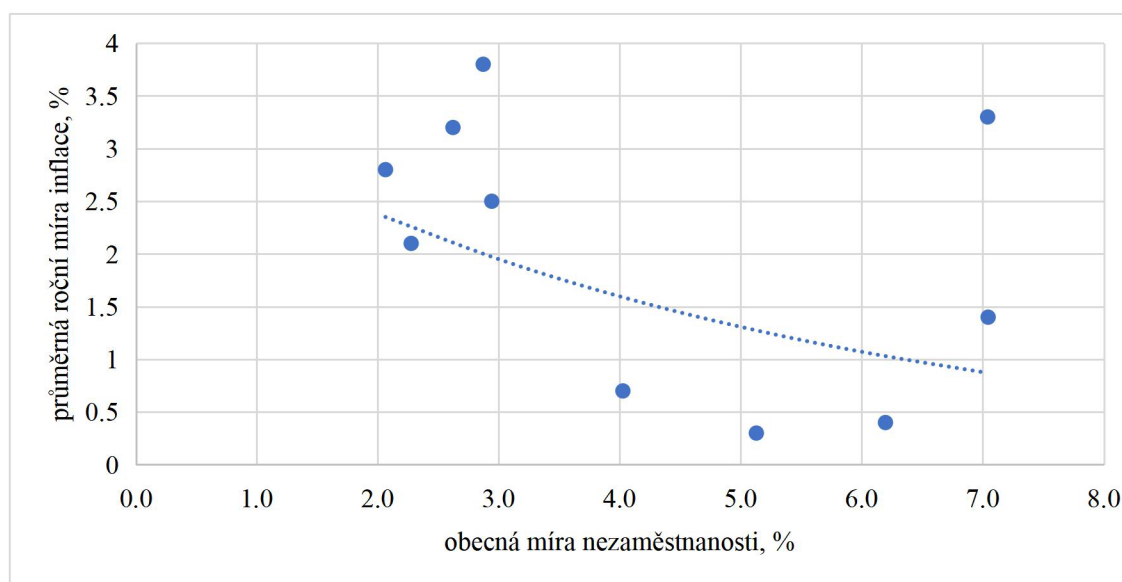
Rok 2022 se výrazně odlišuje vývojem ukazatele inflace od předchozích let. V souvislosti se mnoha faktory, jako důsledky epidemie covidu-19, narušení

mezinárodních dodavatelských řetězců, energetická krize, sankční politika a válečný konflikt na Ukrajině vedly k významnému růstu cenové úrovně v roce 2022. Průměrná roční míra inflace v roce 2022 činila 15,1 % (ČSÚ, 2023).

Vysoká inflace způsobuje zpomalení hospodářského růstu a snižuje životní úroveň lidí. Přetrvávající nerovnováha na trhu práce by měla vést k dalšímu růstu mezd, které však pravděpodobně budou zaostávat za růstem cen. Příliv migrantů z Ukrajiny lze v kontextu napjatého trhu práce hodnotit jako pozitivní faktor, který zmírní nerovnováhy a oslabí tlak na růst mezd (Ministerstvo financí ČR, 2023).

Na základě dat z období 2012-2021 byl nakreslen bodový diagram (graf 5). V grafu nebyly použity data z roku 2022 kvůli značnému nárůstu ukazatele inflace, který zkresluje dlouhodobý trend vývoje. Linie trendu vytváří Phillipsovou křivku, která má klesající tvar, což je v souladu s teoretickými předpoklady. Body na grafu jsou však do značné míry rozptýlené kolem linie trendu a proto nepoukazují na významnou spolehlivost nakresleného modelu. Nelze proto tvrdit, že principy Phillipsové křivky rozhodně platí pro ČR v období 2012-2021.

Graf 5 Phillipsová křivka – vztah míry nezaměstnanosti a inflace v ČR, 2012-2021

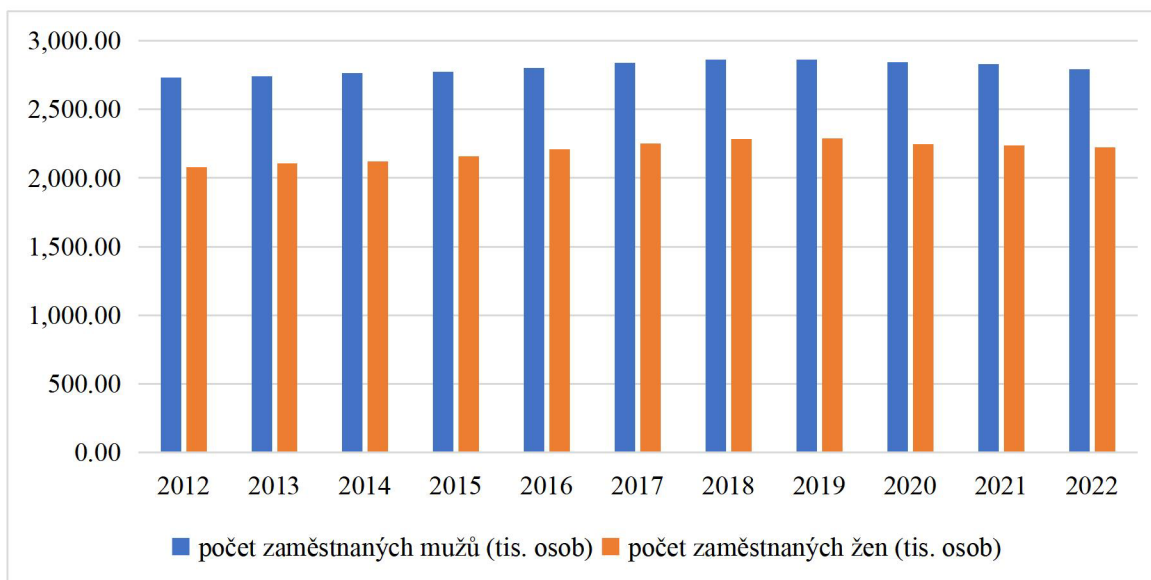

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

4.1.3 Nezaměstnanost mužů a žen

Graf 6 ilustruje vývoj ukazatelů počtu zaměstnaných mužů a žen v období 2012-2022.

Graf 6 Vývoj počtu zaměstnaných mužů a žen v ČR, 2012-2022

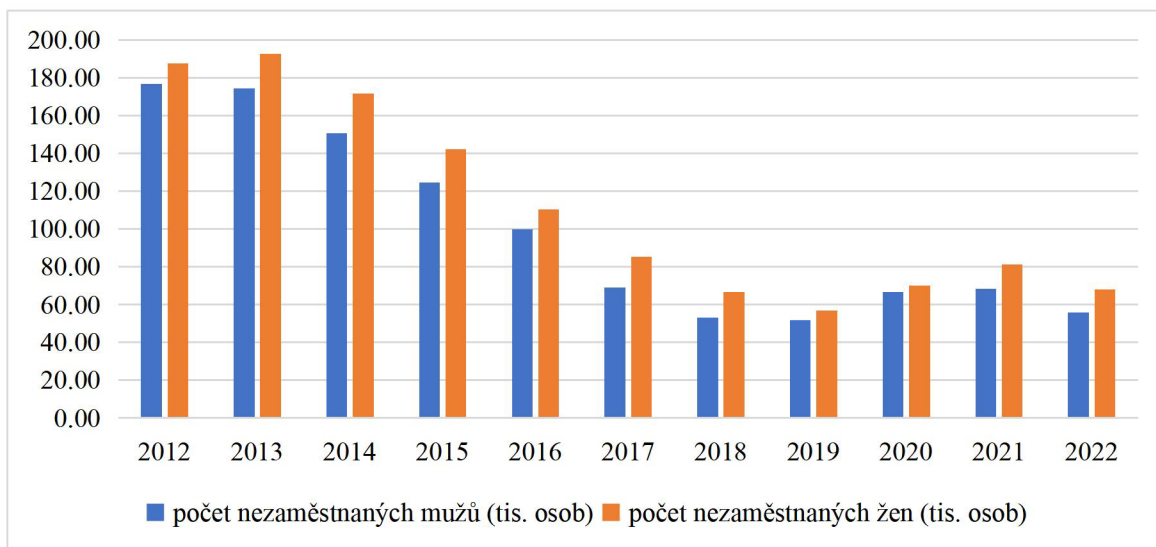
Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Ve struktuře zaměstnaných osob zpravidla v ČR převládají muži: tvoří 55-56 % všech zaměstnaných osob v ČR v období 2012-2022. Ženy se podílejí na počtu zaměstnaných osob cca 43-44 % v tomto období. Lze tvrdit o existenci určitého trendu, spočívajícím v poklesu podílu mužů a růstu podílu žen na celkovém počtu zaměstnaných osob. V roce 2012 byl podíl mužů 56,8 %, v roce 2022 – již 55,7 %. Podíl žen na počtu zaměstnaných osob se změnil z 43,2 % v roce 2012 na 44,3 % v roce 2022.

V absolutních hodnotách se jedná o 2 792 tisíc zaměstnaných mužů a 2 224 tisíc zaměstnaných žen v roce 2022. V souvislosti s již zjištěným trendem růstu počtu zaměstnaných osob v ČR lze podotknout, že se počet zaměstnaných mužů zvýšil o 59,6 tisíc osob oproti roku 2012, žen – o 144,2 tisíc osob. I z těchto absolutních rozdílů je zřejmé, že počet zaměstnaných žen roste vyšším tempem než mužů.

Vývoj počtu nezaměstnaných mužů a žen je dále uveden na grafu 7.

Graf 7 Vývoj počtu nezaměstnaných mužů a žen v ČR, 2012-2022

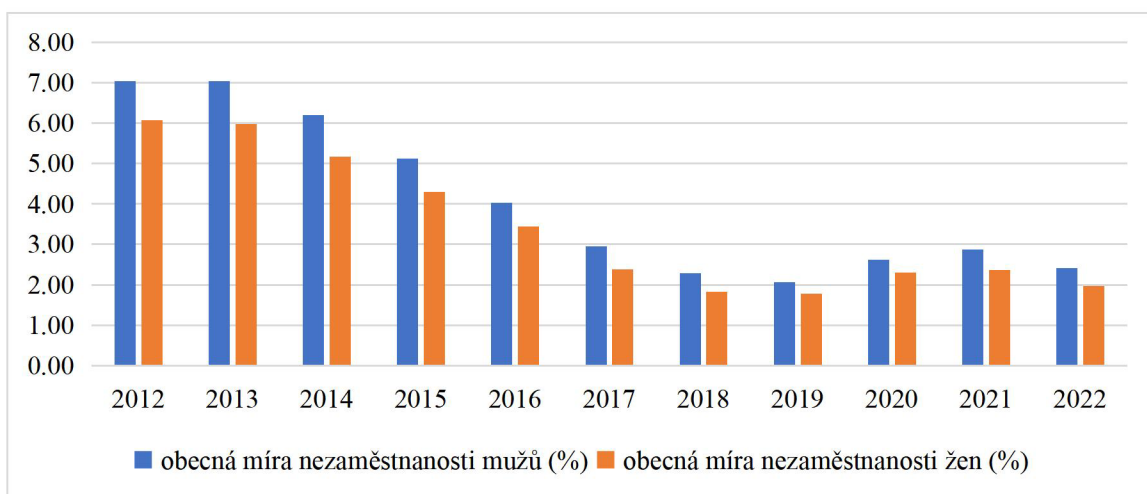

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Ve struktuře nezaměstnanosti je na rozdíl od struktury zaměstnanosti vyšší podíl žen než mužů. V průměru v letech 2013-2022 se ženy podílely 51-55 % na celkovém počtu nezaměstnaných, muži – 44-49 %. Při porovnání absolutních hodnot ukazatele je zřejmé, že se počet nezaměstnaných mužů i žen klesá: v roce 2012 bylo v ČR 176,7 tis. nezaměstnaných mužů a 187,8 tis. nezaměstnaných žen; v roce 2022 – 56 tis. nezaměstnaných mužů a 68,2 tis. nezaměstnaných žen. Počet nezaměstnaných se v roce 2022 snížil oproti roku 2012 o téměř stejnou hodnotu v obou skupinách: o 120,7 tis. osob ve skupině mužů a 119,6 tis. ve skupině žen.

Vývoj obecné míry nezaměstnanosti mužů a žen je uvedena na grafu 8.

Graf 8 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti mužů a žen v ČR, 2012-2022

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

V období 2012-2015 byla míra nezaměstnanosti žen v průměru o 2 proc. body vyšší než míra nezaměstnanosti mužů. Největší rozdíl byl v roce 2013, kdy ukazatel činil 5,98 % pro skupinu mužů a 8,39 % pro skupinu žen. Od roku 2014 do roku 2019 se rozdíl mezi muži a žen zmenšoval, například v roce 2019 činil jen 0,65 proc. body. Napětí na trhu práce a vysoká poptávka po pracovním zdroji v době ekonomického růstu se dotkly obou pohlaví a míra nezaměstnanosti byla extrémně nízká jak mezi muži (1,77 %), tak i mezi ženy (2,43 %). V letech 2021-2022 se rozdíl mezi ukazateli ve skupinách dvou mužů a žen začal znovu prohlubovat. Na základě toho lze tvrdit, že míra nezaměstnanosti je obecně citlivá na ekonomický vývoj, a ženy jsou zejména ohroženy rizikem nezaměstnanosti v době recese. Dokládá to i sledování vývoje směrodatné odchylky, která ukazuje míru variability (viz tabulka 3). Je patrné, že v době s vyšší průměrnou mírou nezaměstnanosti je variabilita vyšší a rozdíly mezi ukazateli ve skupině mužů a žen jsou vyšší. V době s nižší průměrnou mírou nezaměstnanosti je variabilita nižší a rozdíly v hodnotách ukazatelů pro muže a ženy jsou nižší.

Tabulka 3 Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen (%), výpočet absolutního rozdílu, aritmetického průměru a směrodatné odchylky, 2012-2022

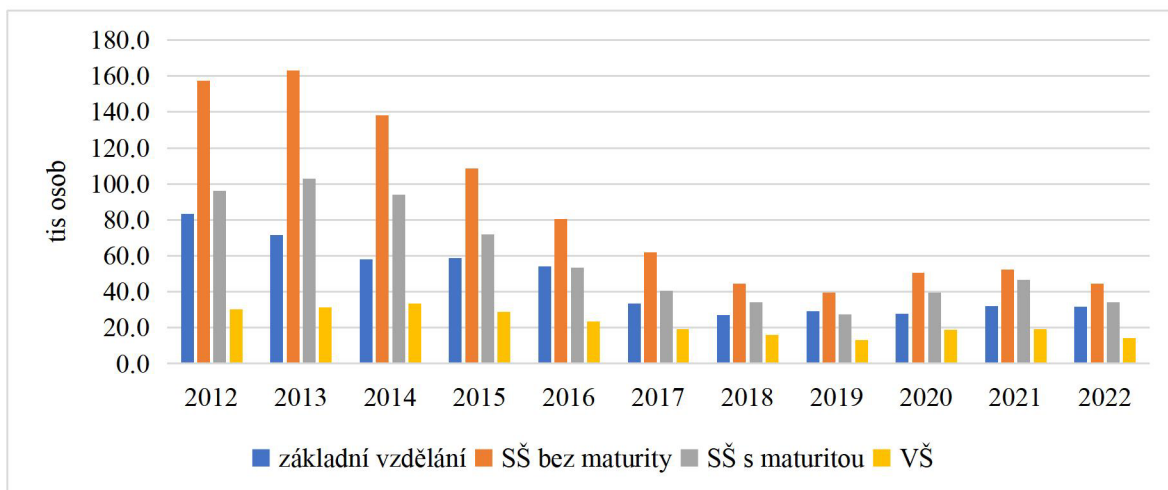
rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
muži	6,07	5,98	5,17	4,30	3,44	2,38	1,82	1,77	2,30	2,36	1,97
ženy	8,28	8,39	7,50	6,18	4,76	3,65	2,84	2,43	3,03	3,51	2,97
abs.rozdíl	2,21	2,41	2,33	1,88	1,32	1,27	1,02	0,65	0,73	1,15	1,01
aritm.pr.	7,18	7,19	6,34	5,24	4,10	3,01	2,33	2,10	2,67	2,94	2,47
sm.odch.	1,56	1,70	1,64	1,33	0,93	0,90	0,72	0,46	0,52	0,81	0,71

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

4.1.4 Nezaměstnanost dle vzdělání

Úroveň vzdělání je důležitým faktorem, který ovlivňuje postavení jedince na trhu práce. Nedostatečná úroveň vzdělání může být překážkou k získání práce. Obecně se domnívá, že vzdělanější osoba má více šanci najít práci, která bude vyhovovat její požadavkům a přáním. Graf 9 ilustruje vývoj počtu nezaměstnaných, rozdělených dle nejvyššího dosaženého vzdělání, v období 2012-2022. Je zřejmé, že se počet nezaměstnaných s různými úrovněmi vzdělání snížil, což souvisí se celkovým poklesem nezaměstnanosti v ČR.

Graf 9 Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v ČR (tis. osob), 2012-2022

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Základní statistika ve vztahu ke vzdělanostní struktuře nezaměstnaných osob v období 2012-2022 je uvedena v tabulce 4. Z databáze ČSÚ jsou staženy údaje o absolutním počtu nezaměstnaných s různou úrovní vzdělání. Data za rok 2022 jsou vypočítány jako aritmetický průměr čtvrtletních hodnot ukazatele za dostupné období 1.-3. čtvrtletí 2022. Dále jsou vypočítány jejich podíly (%) na celkovém počtu nezaměstnaných v každém roce.

Ze statistiky je patrné, že nejvíce nezaměstnaných je se středním vzděláním bez maturity (44,4 tis. osob v roce 2022). Tvoří 35,6 % všech nezaměstnaných v roce 2022. Nezaměstnaní se základním vzděláním a středním vzděláním s maturitou se podílejí na celkovém počtu nezaměstnaných zhruba stejně: 25,5 % a 27,3 % v roce 2022. Lidí s vysokoškolským vzděláním je mezi nezaměstnaní nejméně – 14,4 tis. osob v roce 2022, což je 11,5 % na celkovém počtu nezaměstnaných.

Tabulka 4 Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v ČR, 2012-2022

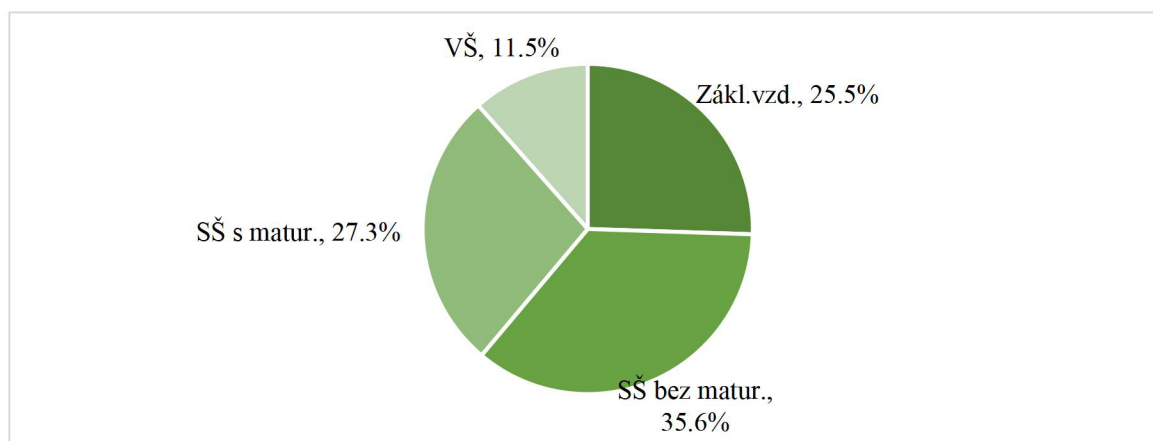
rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nezaměstnaní (tis. osob)	366,9	368,9	323,6	268,0	211,4	155,5	121,6	109,1	137,0	150,5	124,6
Základní vzd.	83,4	71,5	58,1	58,7	54,0	33,4	27,1	29,1	27,8	32,1	31,8
SŠ bez matur.	157,3	163,3	138,2	108,5	80,4	61,9	44,5	39,4	50,6	52,4	44,4
SŠ s maturitou	96,0	102,9	94,0	72,1	53,3	40,6	34,1	27,5	39,6	46,6	34,1
VŠ vzdělání	30,2	31,3	33,3	28,7	23,6	19,4	15,9	13,0	19,0	19,4	14,4
aritm.pr.	91,7	92,2	80,9	67,0	52,8	38,8	30,4	27,3	34,3	37,6	31,1
sm.odch.	52,2	55,7	45,6	33,1	23,2	17,8	12,1	10,9	13,8	14,9	12,4
Podíl na celkovém počtu nezaměstnaných											
Základní vzd.	22,7%	19,4%	17,9%	21,9%	25,5%	21,5%	22,2%	26,7%	20,3%	21,3%	25,5%

SŠ bez matur.	42,9%	44,3%	42,7%	40,5%	38,0%	39,8%	36,6%	36,2%	36,9%	34,8%	35,6%
SŠ s maturitou	26,2%	27,9%	29,1%	26,9%	25,2%	26,1%	28,0%	25,2%	28,9%	30,9%	27,3%
VŠ vzdělání	8,2%	8,5%	10,3%	10,7%	11,2%	12,4%	13,1%	11,9%	13,8%	12,9%	11,5%

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v roce 2022 je pro lepší přehlednost zobrazena pomocí grafu 10. Z grafu je jasně vidět, že podíl osob s vysokoškolským vzděláním (VŠ) je nejnižší ze všech a činí 11,5 %.

Graf 10 Vzělanostní struktura nezaměstnaných v ČR (%),2022

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Z výpočtu ukazatele variability (směrodatná odchylka, σ) lze udělat závěr, že na začátku sledovaného období byly rozdíly v počtech nezaměstnaných s různými úrovněmi vzdělání významnější (např. $\sigma_{2013} = 55,7$), než v době ekonomického růstu v letech 2018-2019 ($\sigma_{2018} = 12,1$, $\sigma_{2019} = 10,9$). V letech 2020-2022 došlo k mírnému nárůstu ukazatele variability a rozdíly v počtech nezaměstnaných s různými úrovněmi vzdělání prohloubily ($\sigma_{2020} = 13,8$, $\sigma_{2021} = 14,9$). Bylo to dáno především růstem počtu nezaměstnaných se základním a středním vzděláním. Lze tvrdit, že nezaměstnaností jsou více ohroženi lidé s nižší úrovní vzdělání než lidé s vysokoškolským titulem.

4.1.5 Nezaměstnanost dle věku

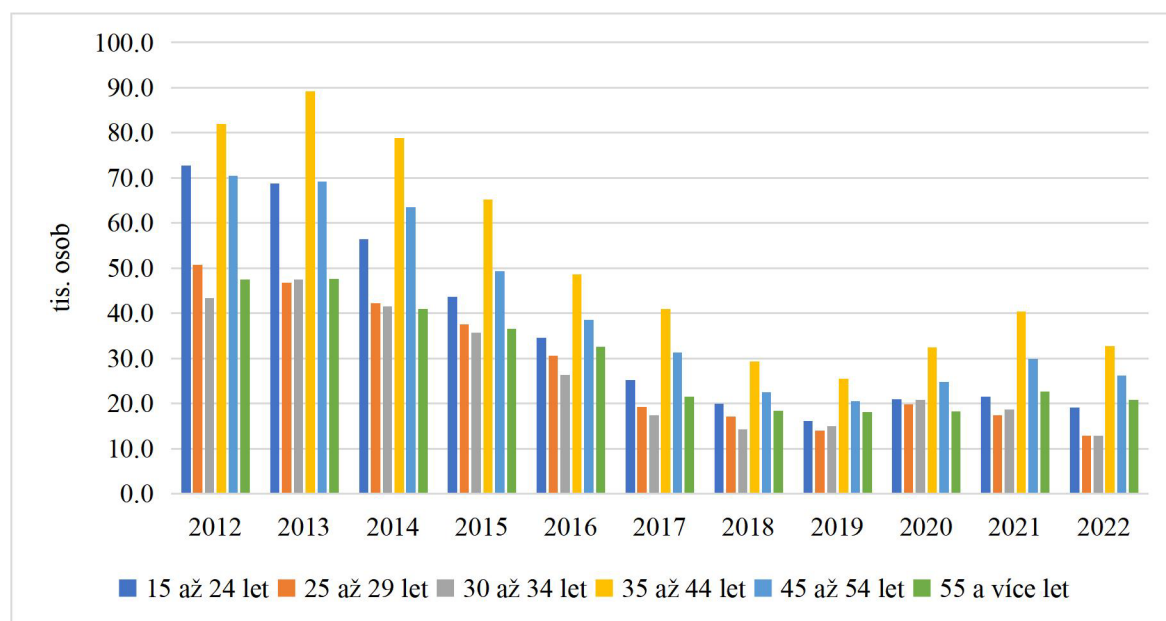
Věk je další kritérium, podle kterého lze rozdělit statistická data o počtech nezaměstnaných. Vývoj počtu nezaměstnaných v různých věkových skupinách v období 2012-2022 je ilustrován na grafu 11. Podrobná data jsou uvedena v tabulce 6.

Během celého sledovaného období bylo nejvíce nezaměstnaných ve věkových skupinách 35-54 let a pak 15-24 let. V letech 2021-2022 je patrný nárůst počtu

nezaměstnaných staršího věku 45 a více let. Počet nezaměstnaných ve věku 15-24 let se oproti začátku sledovaného období výrazně snížil, ale v letech 2020-2021 je zaznamenán jejich určitý růst, na základě čeho lze udělat závěr, že krize negativně ovlivňuje postavení mládeže na trhu práce.

Nejméně nezaměstnaných je ve skupině lidí středního věku od 25 do 34 let a zejména v roce 2022 je vidět výrazný úbytek v jejich počtu. Na celkovém počtu nezaměstnaných se obě skupiny (25-29 let a 30-34 let) podílely pouze 10,3 % v roce 2022. Největší podíl nezaměstnaných v tomto roce tvořili lidé ve věku 35-44 let (26,3 %) a 45-54 let (21 %).

Graf 11 Věková struktura nezaměstnaných v ČR, 2012-2022

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Tabulka 5 Věková struktura nezaměstnaných v ČR, 2012-2022

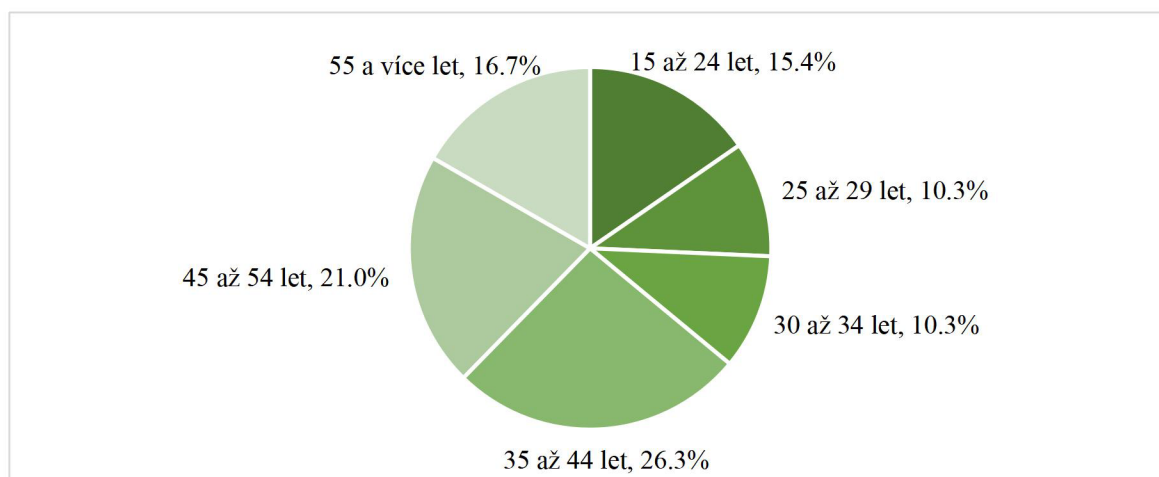
rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nezaměstnaní (tis. osob)	366,9	368,9	323,6	268,0	211,4	155,5	121,6	109,1	137,0	150,5	124,6
15 až 24 let	72,7	68,7	56,4	43,7	34,6	25,1	20,0	16,1	20,9	21,5	19,2
25 až 29 let	50,7	46,8	42,2	37,5	30,6	19,2	17,2	14,0	19,8	17,4	12,9
30 až 34 let	43,4	47,4	41,5	35,7	26,4	17,5	14,2	14,9	20,8	18,7	12,8
35 až 44 let	82,0	89,1	78,9	65,3	48,7	41,0	29,3	25,4	32,5	40,4	32,8
45 až 54 let	70,5	69,1	63,6	49,4	38,6	31,3	22,5	20,6	24,8	29,9	26,1
55 a více let	47,5	47,7	41,0	36,5	32,6	21,5	18,4	18,1	18,2	22,6	20,8
aritm.pr.	61,1	61,5	53,9	44,7	35,2	25,9	20,3	18,2	22,8	25,1	20,8

sm.odch.	15,9	17,2	15,4	11,4	7,7	8,9	5,2	4,3	5,2	8,7	7,8
Podíl na celkovém počtu nezaměstnaných											
15 až 24 let	19,8%	18,6%	17,4%	16,3%	16,4%	16,2%	16,4%	14,8%	15,3%	14,3%	15,4%
25 až 29 let	13,8%	12,7%	13,0%	14,0%	14,5%	12,4%	14,1%	12,8%	14,4%	11,6%	10,3%
30 až 34 let	11,8%	12,9%	12,8%	13,3%	12,5%	11,2%	11,7%	13,7%	15,2%	12,4%	10,3%
35 až 44 let	22,3%	24,2%	24,4%	24,4%	23,0%	26,3%	24,1%	23,3%	23,7%	26,9%	26,3%
45 až 54 let	19,2%	18,7%	19,6%	18,4%	18,2%	20,1%	18,5%	18,9%	18,1%	19,9%	21,0%
55 a více let	13,0%	12,9%	12,7%	13,6%	15,4%	13,8%	15,1%	16,6%	13,3%	15,0%	16,7%

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

Procentní podíly jednotlivých věkových skupin na celkovém počtu nezaměstnaných v roce 2022 jsou prezentovány pomocí grafu 12.

Graf 12 Věková struktura nezaměstnaných v ČR (%), 2022

Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

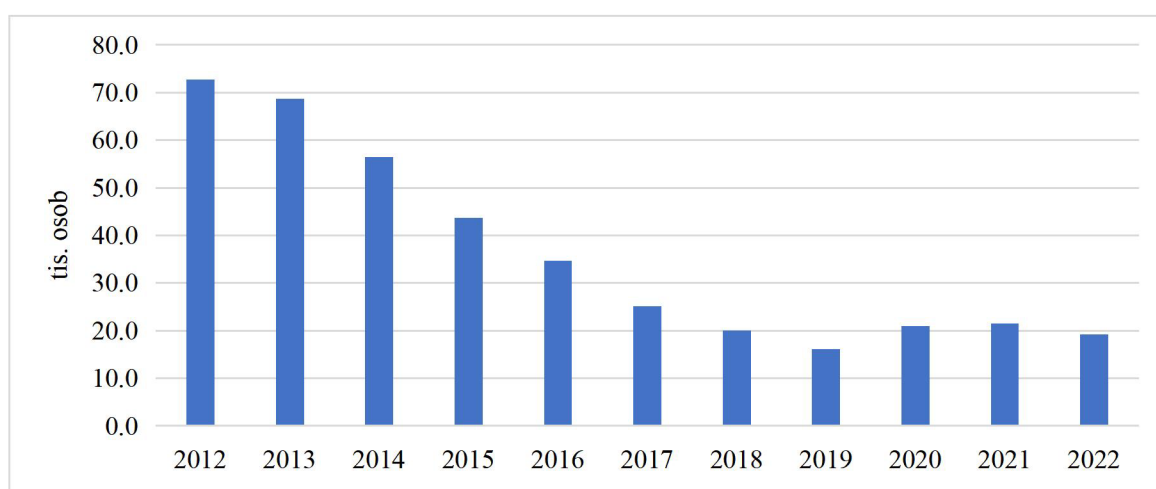
Stejně jako u analýzy variability ukazatelů počtu nezaměstnaných, rozdělených dle úrovně vzdělání, jsou rozdíly mezi počty nezaměstnaných různého věku výraznější na začátku sledovaného období ($\sigma_{2012-2014} > 15,4$). Do roku 2019 se ukazatel variability snižoval, což souvisí s vyrovnáním rozdílů v zastoupení mezi nezaměstnanými různými věkovými skupinami. V letech 2020-2022 se rozdíl opět zvýšily, což bylo dáno především nárůstem počtu nezaměstnaných osob ve věku 15-24 let, 30-44 let. Lze udělat závěr, že různé věkové skupiny jsou citlivé na změny situace na trhu, stejně jako citlivé jsou lidé s nižší úrovní vzdělání.

4.2 Nezaměstnanost mládeže v ČR

Vývoj počtu nezaměstnaných osob ve věku 15-24 let v ČR je ilustrován pomocí grafu 13. V souvislosti s celkovým poklesem nezaměstnanosti v ČR se od roku 2012 do

roku 2019 pozoruje pokles počtu nezaměstnaných mladých lidí. V roce 2012 bylo jich 72,7 tisíc osob v ČR (19,8 % na celkovém počtu nezaměstnaných v ČR), v roce 2019 – už jenom 16,1 tisíc osob (14,8 %). V letech 2020-2021 se jejich počet mírně zvýšila a překročil 20 tisíc osob (14-15 %). V roce 2022 se jejich počet snížil na 19,2 tisíce osob, ale z relativního hlediska se jejich podíl na celkovém počtu nezaměstnaných zvýšil a dosáhl 15,4 %, což lze objasnit výraznějším poklesem počtu nezaměstnaných v jiných věkových skupinách.

Graf 13 Vývoj nezaměstnanosti mládeže (počet nezaměstnaných ve věku 15-24 let, tis. osob) v ČR, 2012-2022

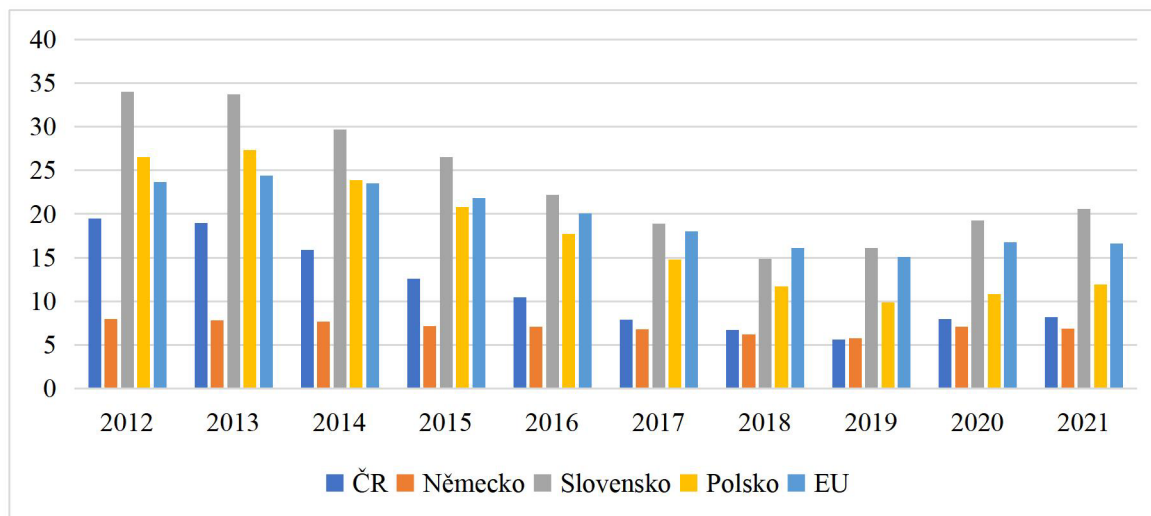
Zdroj: vlastní zpracování podle ČSÚ (2023)

4.2.1 Porovnání nezaměstnanosti mládeže v ČR s EU

Pomocí grafu 14 lze porovnat vývoj míry nezaměstnanosti mládeže v ČR, sousedních zemích (Německo, Polsko, Slovensko) s průměrem EU. Údaje jsou čerpána z databáze Eurostat a nejsou dostupná pro rok 2022, proto zkoumané období se zde týká let 2012-2021.

Je patrné, že míra nezaměstnanosti v ČR je dlouhodobě nižší než v sousedních zemích – Slovensku a Polsku. Nejvyšší míra nezaměstnanosti je v Německu a na začátku sledovaného období v ČR byla míra nezaměstnanosti značně vyšší než v této zemi. Nicméně v letech 2017-2021 se drží téměř na stejné úrovni jako v Německu. Průměr EU je také značně vyšší než v EU. Dle údajů z roku 2021 je ČR na druhém místě v EU dle ukazatele míry nezaměstnanosti mládeže.

Graf 14 Vývoje míry nezaměstnanosti mládeže (15-24 let, %) v ČR, vybraných sousedních zemích a EU, 2012-2021

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2023)

Přes to, že míra nezaměstnanosti mládeže v ČR je dlouhodobě pod průměrem EU, je stále značně vyšší než celková míra nezaměstnanosti v zemi. Problematické je uplatnění absolventů z oborů gastronomie, hotelnictví a cestovního ruchu či podnikatelských oborů studia. Dlouhodobě vyšší míra nezaměstnanosti je sledována u absolventů z oborů zemědělství a lesnictví (EuroActiv, 2015). V těchto oborech se pozoruje horizontální kvalifikační nesoulad, který se projevuje v tom, že absolventy pracují mimo obor svého studia (Chamoutová a kol., 2019).

Rozdíly v nezaměstnanosti mládeže jsou i napříč regiony ČR. Nejhorší situace je v Ústeckém a Karlovarském kraji, kde je zhruba každý třetí absolvent nezaměstnaný. Praha patří naopak mezi kraje s nejnižší nezaměstnaností mládeže (EuroActiv, 2015).

Největší šance na pracovní uplatnění mají mladí lidé v Praze, a podle oborů – v průmyslových odvětvích a oboru zdravotnictví. Celkem vysoká poptávka je také po absolventům strojírenských a elektrotechnických oborů (EuroActiv, 2015).

Podniky mohou odmítat přijímat mladé lidi a absolventy kvůli nedostatku zkušeností, nereálným představám mládeže o výši příjmů, pracovním zařazení a pracovní době (EuroActiv, 2015).

Relativně nízkou nezaměstnanost mládeže v ČR lze objasnit několik důvody.

Za prvé je to dáno kvalitou vzdělávacího systému, který je zaměřen na propojení procesů vzdělání s praxí. Provázanost vzdělávacího systému a světa práce umožňuje vysokoškolákům účastnit se pracovních stáží v místních i zahraničních firmách, rozvíjejících především průřezové kompetence, tzv. měkké dovednosti, jako je týmová práce, komunikace, řešení problémů a kreativitu, což umožňuje snadný vstup do profesionálního světa (Prague Morning, 2021).

Mladí lidé z celého světa jsou povzbuzováni ke studiu v ČR s ohledem na velkou nabídku bezplatného vzdělávání na veřejných vysokých školách a nabídku vzdělání na soukromých školách za konkurenceschopné ceny. I když student dokončí vysokou školu v angličtině bez dobré znalosti českého jazyka, existuje spousta příležitostí, jak najít uplatnění v mezinárodní společnosti.

Nezaměstnanost mladých lidí je v ČR ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi velmi nízká, a to i díky vysoké efektivitě veřejných služeb zaměstnanosti, smluvní flexibilitě nabízené na trhu práce, nižšímu zdanění zaměstnavatelů ve srovnání s ostatními zeměmi EU a v neposlední řadě vyšší průměrné platy ve srovnání s mnoha jinými zeměmi (Prague Morning, 2021).

4.2.2 Analýza sociálních dopadů nezaměstnanosti mládeže v ČR

Dále je provedena analýza dopadů nezaměstnanosti mládeže z hlediska vybraných sociálních problémů:

- trestné činy,
- rozvody,
- porodnost,
- sebevraždy a úmyslné sebepoškození.

Časové řady ukazatelů jsou čerpána z databází Eurostat a ČSÚ. Nástroj analýza dat Excel je použit pro automaticky výpočet statistických koeficientů.

Tabulka 6 uvádí výsledky korelační matice na základě výpočtu Pearsonova korelačního koeficientu.

Tabulka 6 Korelační matice – míra nezaměstnanosti mládeže a vybrané sociální dopady

	<i>Míra nezaměstnanosti mládeže 15-24 let</i>	<i>Trestné činy</i>	<i>Rozvody</i>	<i>Porodnost (počet živě narozených)</i>	<i>Sebevraždy a úmyslné sebepoškození</i>
Míra nezaměstnanosti mládeže 15-24 let	1,0000				
Trestné činy	0,8172	1,0000			
Rozvody	0,7195	0,7412	1,0000		
Porodnost (počet živě narozených)	-0,8350	-0,6438	-0,4060	1,0000	
Sebevraždy a úmyslné sebepoškození	0,9071	0,8288	0,8221	-0,5958	1,0000

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2023), ČSÚ (2023)

V tabulce 7 jsou uvedena data, která byla využita pro tvorbu korelační matice. Nezávislou proměnnou je zde míra nezaměstnanosti mládeže, závislé proměnné jsou ukazatele počtu registrovaných trestních činů, počtu rozvodů, počtu živě narozených dětí a počtu sebevražd a úmyslných sebepoškození. Jsou zde uvedeny hodnoty Pearsonova koeficientu korelace a koeficienty determinace, poukazující na spolehlivost modelů.

Tabulka 7 Míra nezaměstnanosti a vybrané proměnné sociálních dopadů, výpočet koeficientů korelace a determinace, 2012-2021

	Míra nezaměstnanosti mládeže 15-24 let	Trestné činy	Rozvody	Porodnost (počet živě narozených)	Sebevraždy a úmyslné sebepoškození
2012	19,5	304528	26 402	108576	1647
2013	19,0	325366	27 895	106751	1573
2014	15,9	299660	26 764	109860	1488
2015	12,6	147628	26 083	110764	1384
2016	10,5	218162	24996	112663	1316
2017	7,9	202303	25755	114405	1395
2018	6,7	192405	24313	114036	1352
2019	5,6	199221	24141	112231	1191
2020	8,0	165525	21734	110200	1223
2021	8,2	153233	21107	111793	1221
Koeficient korelace		0,8172	0,7195	-0,8350	0,9071
Koeficient determinace		0,6679	0,5177	0,6972	0,8228
Upravený koef. determinace		0,6264	0,4574	0,6593	0,8007

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2023), ČSÚ (2023)

Je patrné, že koeficienty korelace nabývají vysokých hodnot u všech sociálních proměnných. Kladné hodnoty poukazují na to, že s růstem ukazatele míry nezaměstnanosti mládeže rostou ukazatele počtu trestních činů (0,8172), rozvodů (0,7195) a sebevražd (0,9071). S poklesem ukazatele nezaměstnanosti tyto sociální indikátory také klesají, což

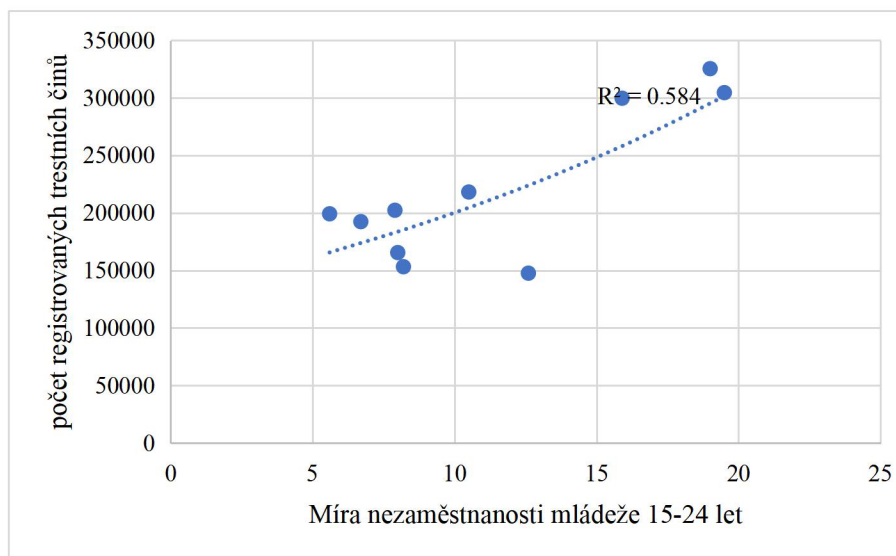
lze pozorovat zejména v období 2012-2019. Korelační koeficient za sociální indikátor porodnost má zápornou hodnotu (-0,8350), což znamená, že s růstem nezaměstnanosti klesá porodnost, s poklesem nezaměstnanosti – porodnost roste.

Koeficienty determinace nabývají hodnot cca 50-60 % u prvních tří indikátorů sociálních dopadů, což znamená, že spolehlivost modelů je průměrná. Hodnota koeficientů determinace je nejvyšší u posledního čtvrtého indikátoru – počet sebevražd a úmyslných sebepoškození (80-82 %), to znamená, že spolehlivost tohoto modelu je nejvyšší.

Korelační diagramy znázorňují statistickou závislost měřených proměnných.

Graf 15 ilustruje závislost míry nezaměstnanosti mládeže a počtu trestních činů v ČR za období 2012-2021. Linie trendu má rostoucí tvar, což poukazuje na přímou závislost proměnných. Na grafu je uvedena hodnota koeficientu determinace, která poukazuje na 70,13% spolehlivost modelu.

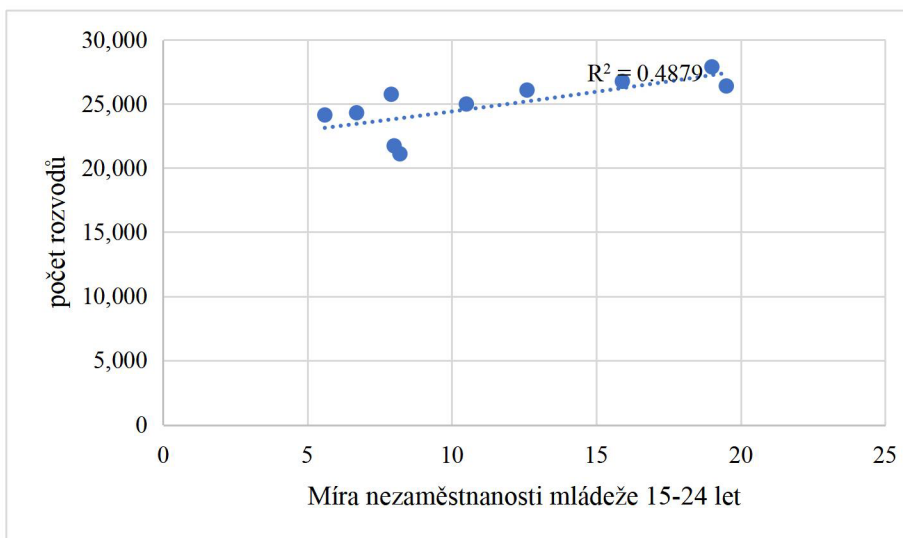
Graf 15 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a trestní činy

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2023), ČSÚ (2023)

Graf 16 slouží pro znázornění závislosti míry nezaměstnanosti mládeže a počtu rozvodů v ČR. Linie trendu má mírně rostoucí tvar, což znamená, že s růstem nezaměstnanosti roste i počet rozvodů v zemi (s poklesem nezaměstnanosti klesají i počty rozvodů). Spolehlivost modelu je však průměrná a činí 51,78 %.

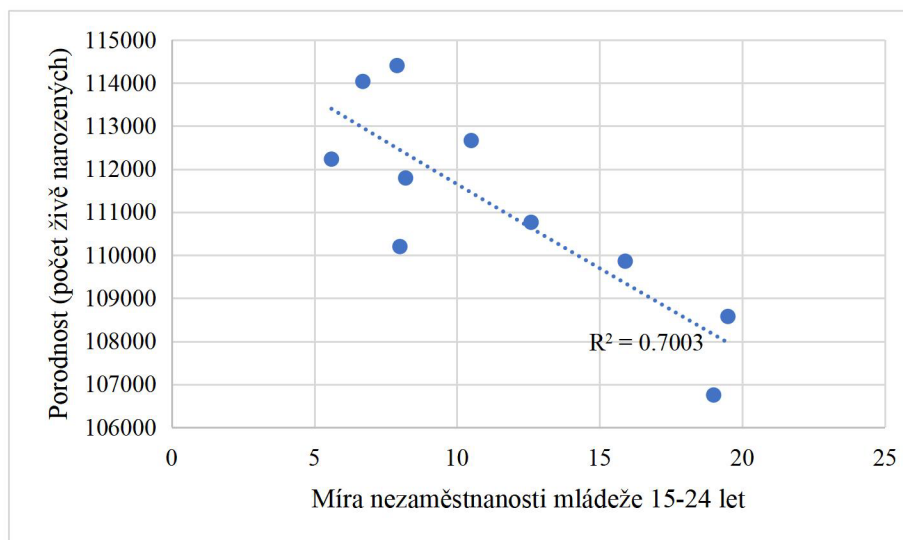
Graf 16 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a rozvody

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2023), ČSÚ (2023)

Graf 17 je nakreslen pro zhodnocení závislosti míry nezaměstnanosti mládeže a počtu živě narozených dětí v ČR. Trend je zde klesající, což znamená že porodnost klesá s růstem nezaměstnanosti a naopak – roste s poklesem nezaměstnanosti. Spolehlivost modelu je zde vyšší a činí 69,57 %.

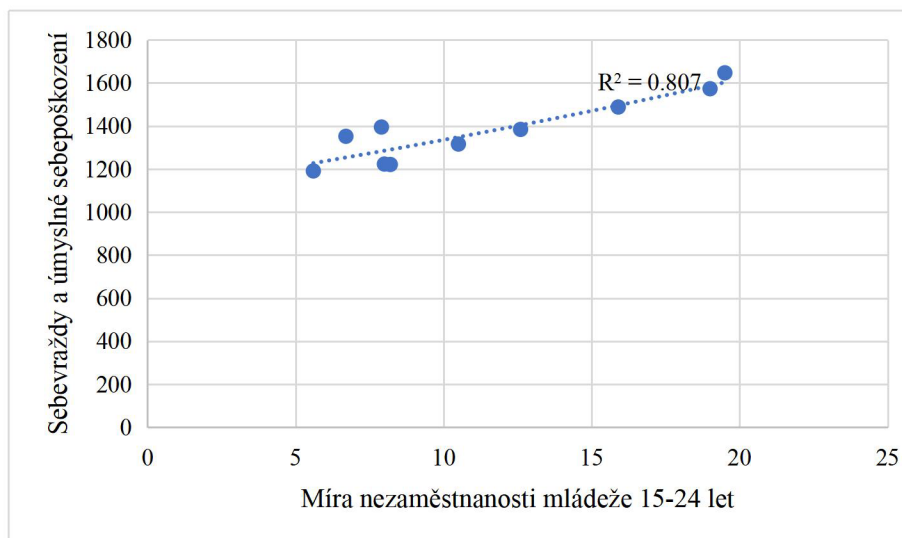
Graf 17 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a porodnost

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2023), ČSÚ (2023)

Graf 18 ilustruje závislost míry nezaměstnanosti mládeže a ukazatele sebevražd v ČR. Je zde pozorována dost silná přímouměřená závislost proměnných. Hodnota koeficientu determinace činí 82,97 %.

Graf 18 Korelační diagram – míra nezaměstnanosti mládeže a sebevraždy

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2023), ČSÚ (2023)

Na základě provedené analýzy lze udělat závěr, že nezaměstnanost mládeže v ČR má průměrné významné sociální dopady z pohledu ukazatelů statistiky trestných činů, rozvodů a porodnosti, a významné dopady z hlediska počtu sebevražd. Vzhledem k tomu, že nezaměstnanost mládeže v ČR má dlouhodobě klesající tendenci, je riziko výskytu těchto sociálních dopadů nižší. Nicméně nelze význam těchto dopadů podceňovat v krizové době, kdy nezaměstnanost mládeže roste, což lze pozorovat např. v letech 2020-2021.

4.3 Dotazníkové šetření

Dotazníky (viz příloha A) byly vyplněny 92 respondenty ve věku od 18 do 35 let, kteří bydlí v České republice. 56,5 % výběrového souboru tvoří ženy, 43,5 % - muži. Většina respondentů (64 %) jsou lidé mladší věkové kategorie – od 18 do 23 let. Téměř polovina respondentů (45,7 %) uvedla, že bydlí v pronajatém bytě, přibližně pětina respondentů (20,7 %) – na koleji. Většina respondentů jsou studenti (38 %) a zaměstnanci (23,9 %). 15,2 % respondentů jsou v současné době nezaměstnaní, z toho více než u pětiny trvá nezaměstnanost méně než 1 rok, u 42,9 % se jedná o dlouhodobou nezaměstnanost delší než 1 rok. 78,6 % nezaměstnaných osob uvedlo, že v současné době hledá práci. Charakteristika respondentů je uvedena v tabulce

Tabulka 8 Charakteristika respondentů

Vaše pohlaví:	Počet	%
Muž	40	43,5 %
Žena	52	56,5 %
Váš věk:		

18-23 let	59	64,1 %
24-29 let	17	18,5 %
30-35 let	16	17,4 %
Váš typ bydlení:		
Studentské kolej	19	20,7 %
Byt v pronájmu	42	45,7 %
Bydlení v bytě partnera/partnerky	13	14,1 %
Bydlení ve vlastním bytě	16	17,4 %
Jiný	2	2,2 %
Vaší hlavní činnost v současné době:		
Studium	35	38,0 %
Zaměstnání	22	23,9 %
Podnikání	14	15,2 %
Mateřská / rodičovská dovolená	7	7,6 %
Nezaměstnaný	14	15,2 %
Pokud jste uvedl(a), že jste v současné době nezaměstnaný(á), jak dlouho trvá nezaměstnanost?	počet	% na celku
Méně než půlroku	5	5,4 %
6-12 měsíců	3	3,3 %
Více než 12 měsíců	6	6,5 %
Pokud jste uvedl(a), že jste nezaměstnaný(á), hledáte v současné době práci?	počet	% na celku
Ano	11	12,0 %
Ne	3	3,3 %

Zdroj: vlastní (2023)

4.3.1 Hodnocení sociálních dopadů nezaměstnanosti

Respondenti uvedli své názory na to, zda jsou ovlivněni vybranými sociálními problémy v důsledku nezaměstnanosti. Pokud nepatří k nezaměstnaným, hodnotili své představy o tom, zda by těmto problémům čelili, pokud by byli nezaměstnaní nebo ne. Mohli hodnotit také své minulé zkušenosti s nezaměstnaností, pokud je měli. Hodnocení provedli pomocí Likertové škály od 1 do 5, která vyjadřuje míru souhlasu/nesouhlasu s dopady nezaměstnanosti.

Výsledky odpovědí jsou shrnuty v tabulce 9 a jsou znázorněny pomocí grafu 19. Jsou vypočítány aritmetické průměry (průměrná hodnocení) a směrodatné odchylky pro zhodnocení variability názorů respondentů z jednotlivých skupin. Odpovědi jsou zde rozděleny podle pohlaví respondentů.

Tabulka 9 Hodnocení sociálních dopadů nezaměstnanosti

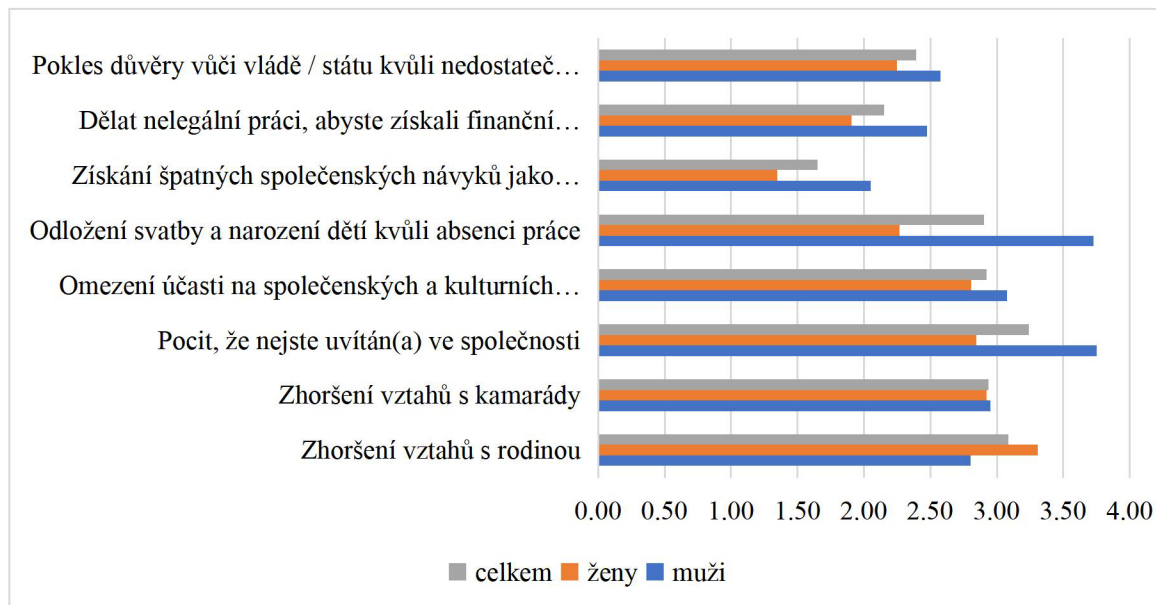
Prosím ohodnotit jakým sociálním problémem čelíte / můžete čelit v důsledku nezaměstnanosti?	celkem		muži		ženy	
	aritm.	směr.	aritm.	směr.	aritm.	směr.

	prům.	odch.	prům.	odch.	prům.	odch.
Zhoršení vztahů s rodinou	3,09	1,53	2,80	1,54	3,31	1,50
Zhoršení vztahů s kamarády	2,93	1,37	2,95	1,52	2,92	1,27
Pocit, že nejste uvítán(a) ve společnosti	3,24	1,30	3,75	1,08	2,85	1,33
Omezení účasti na společenských a kulturních aktivitách	2,92	1,44	3,08	1,38	2,81	1,48
Odložení svatby a narození dětí kvůli absenci práce	2,90	1,47	3,73	1,09	2,27	1,42
Získání špatných společenských návyků jako agrese, krádež, návykové látky	1,65	0,86	2,05	0,81	1,35	0,76
Dělat nelegální práci, abyste získali finanční prostředky	2,15	1,27	2,48	1,26	1,90	1,24
Pokles důvěry vůči vládě / státu kvůli nedostatečné podpoře při hledání práce	2,39	1,21	2,58	1,17	2,25	1,23

Poznámka: Likertová škála: (1) rozhodně nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (3) neutrální postoj, (4) souhlasím, (5) rozhodně souhlasím.

Zdroj: vlastní (2023)

Graf 19 Hodnocení sociálních dopadů nezaměstnanosti

Zdroj: vlastní (2023)

Zhoršení vztahů s rodinou a kamarády

Muži i ženy mají neutrální postoj vůči problematice zhoršení vztahů s rodinou a kamarády kvůli nezaměstnanosti. U žen je však patrné, že častěji než muži souhlasí s tím, že se v důsledku nezaměstnanosti zhoršují vztahy s rodinou (3,31 oproti 2,80). Celkem 51,9 % žen uvedli souhlas (4) nebo rozhodný souhlas (5) s tím, že nezaměstnanost může mít vliv na zhoršení vztahů s rodinou a 40,4 % - na zhoršení vztahů s přáteli. U mužů je to 27,5 % - souhlas s dopadem na vztahy s rodinou a 37,5 % - na vztahy s přáteli. Názory

mužů na dopad nezaměstnanosti z hlediska zhoršení vztahů s rodinou a přáteli jsou variabilnější než názory žen.

Odpovědi byly také roztrženy podle věku respondentů. Podrobný přehled není součástí této práce a je vhodné uvést jen nejdůležitější závěry:

- zhoršení vztahů s rodinou je významnějším sociálním dopadem nezaměstnanosti u mladších respondentů než u starších. Průměrná odpověď je 3,41 u respondentů ve věku 18-23 let; 2,94 – u respondentů ve věku 24-29 let; 2,06 – u respondentů ve věku 30-35 let;
- zhoršení vztahů s kamarády je naopak hodnoceno jako významnější dopad nezaměstnanosti u starších respondentů než u mladších: 2,95 (18-23 let), 2,65 (24-29 let), 3,19 (30-35 let).

Pocit, že nejste uvítán(a) ve společnosti

Muži uvedli, že často cítí, že nejsou uvítáni ve společnosti v důsledku nezaměstnanosti (3,75). Variabilita odpovědí je zde nízká (1,08), což znamená, že muži mají zde většinou stejný názor. Tento dopad je nejvýznamnější ze všech hodnocených sociálních dopadů nezaměstnanosti muži. Celkem 62,5 % mužů uvedli souhlas s tím, že nezaměstnanost způsobuje u nich pocit, že nejsou uvítáni ve společnosti.

Ženy souhlasí s tímto názorem méně (2,85), ale variabilita odpovědí je vyšší (1,33), to znamená, že v souboru jsou ženy s protikladnými názory. Celkem 36,5 % žen uvedli souhlas s tímto dopadem nezaměstnanosti.

Po rozdělení odpovědí dle věku respondentů je pozorován výrazný trend: starší respondenti vnímají tento dopad jako významnější (průměrná odpověď činí 3,69 u 30-35letých; 3,41 u 24-29letých) než mladší respondentů (3,07 u 18-23letých).

Omezení účasti na společenských a kulturních aktivitách

37,5 % mužů a 34,6 % žen souhlasí s tím, že v důsledku nezaměstnanosti je omezená jejich účast na společenských a kulturních aktivitách. Průměrný souhlas je 3,08 u mužů a 2,81 u žen. Variabilita odpovědí je zde však spíše vyšší a činí 1,38 u mužů a 1,48 u žen.

Je zde také pozorován trend, spočívající v růstu významu tohoto dopadu u starších osob (průměrná odpověď činí 3,50 u 30-35letých) než u mladších osob (2,78 u 18-23 letých a 2,88 u 24-29letých).

Odložení svatby a narození dětí kvůli absenci práce

52,5% mužů a 23,1% žen uvedli, že nezaměstnanost způsobuje odložení jejich plánů ve vztahu k tvorbě rodiny – organizaci svatby a narození dětí. Průměrný souhlas činí 3,73 u mužů a 2,27 u žen. Je to druhý nejvýznamnější sociální dopad nezaměstnanosti podle názorů mužů. Variabilita odpovědí u mužů je nízká (1,09), což poukazuje na shodu názorů mužů u této otázky.

Význam tohoto dopadu je hodnocen v průměru stejně osoby ve věku 18-23 a osoby ve věku 24-29 let (průměrné odpovědi jsou 2,86 a 2,88). Starší respondenti (30-35 let) v průměru častěji souhlasí s tím, že nezaměstnanost má negativní dopad na plánování rodiny (průměrná odpověď je 3,13), než mladší.

Získání špatných společenských návyků jako agrese, krádež, návykové látky

Pouze 2,5% mužů a 3,8 % žen uvedli, že nezaměstnanost může u nich vést k získání špatných společenských návyků, jako jsou agrese, krádež, užívání návykových látek atd. Průměrné odpovědi odpovídají hodnotám nesouhlasu na Likertové stupnici: 2,05 u mužů a 1,35 u žen. Variabilita odpovědí je zde nejnižší ze všech názorů na sociální dopady nezaměstnanosti (0,81 u mužů a 0,76 u žen). Lze se však domnívat, že respondenti neuvádí zcela pravdivé či promyšlené odpovědi u této otázky. Ve skutečnosti může nezaměstnanost vést k různým změnám v chování lidí, o nichž se dříve nepřemýšleli.

Po rozdělení odpovědí dle věku nebyly pozorovány výrazné rozdíly v názorech respondentů z různých věkových skupin.

Dělat nelegální práci, abyste získali finanční prostředky

20,0 % mužů a 13,5 % žen uvedli, že v nezaměstnanosti mohou pracovat nelegálně, aby získali finanční prostředky. Průměrná odpověď zde vychází jako vyjádření nesouhlasu – 2,48 u mužů a 1,90 u žen.

Respondenti ve věku 24-29 let méně často souhlasí s tím, že nezaměstnanost nutí je dělat nelegální práci (průměrná odpověď je 1,71), než respondenti 18-23leté (2,22) a 30-35leté (2,38).

Pokles důvěry vůči vládě / státu kvůli nedostatečné podpoře při hledání práce

17,5 % a 13,5 % žen uvedli, že v důsledku nezaměstnanosti může hledat jejich důvěra vůči vládě nebo státu kvůli nedostatečné podpoře při hledání práce. Průměrná odpověď je 2,58 u mužů a 2,25 žen. Variabilita odpovědí je spíše nízká u mužů (1,17) a žen (1,23).

S tím, že nezaměstnanost vyvolá změny v postojích vůči vládě, nejvíce souhlasí 30-35 leté, ale i v této skupině je postoj spíše neutrální (2,75).

4.3.2 Hodnocení psychologických dopadů nezaměstnanosti

Stejným způsobem, jako byly hodnoceny sociální dopady nezaměstnanosti, byly na základě názorů respondentů ohodnoceny psychologické dopady nezaměstnanosti. Přehled odpovědí je uveden v tabulce 10. Výsledky jsou znázorněny také pomocí grafu 20.

Při celkovém porovnání průměrných odpovědí mužů a žen je patrné, že muži častěji než ženy souhlasí s tím, že čelí psychologickým dopadům nezaměstnanosti. Průměrná odpověď je (po zaokrouhlení) „4 = souhlasím“ u hodnocení 5 faktorů muži: pocit úzkosti (4,00), deprese (3,95), pocit zbytečnosti, deprivace, odcizení (3,95), snížení životní spokojenosti (3,83), zhoršení sebehodnocení (3,73). U žen není žádný faktor, který by byl

v průměru hodnocen více než 3 = „neutrální postoj“. U některých faktorů jsou však vyšší hodnoty ukazatele variability (např. zhoršení sebehodnocení – 1,44, frustrace - 1,34).

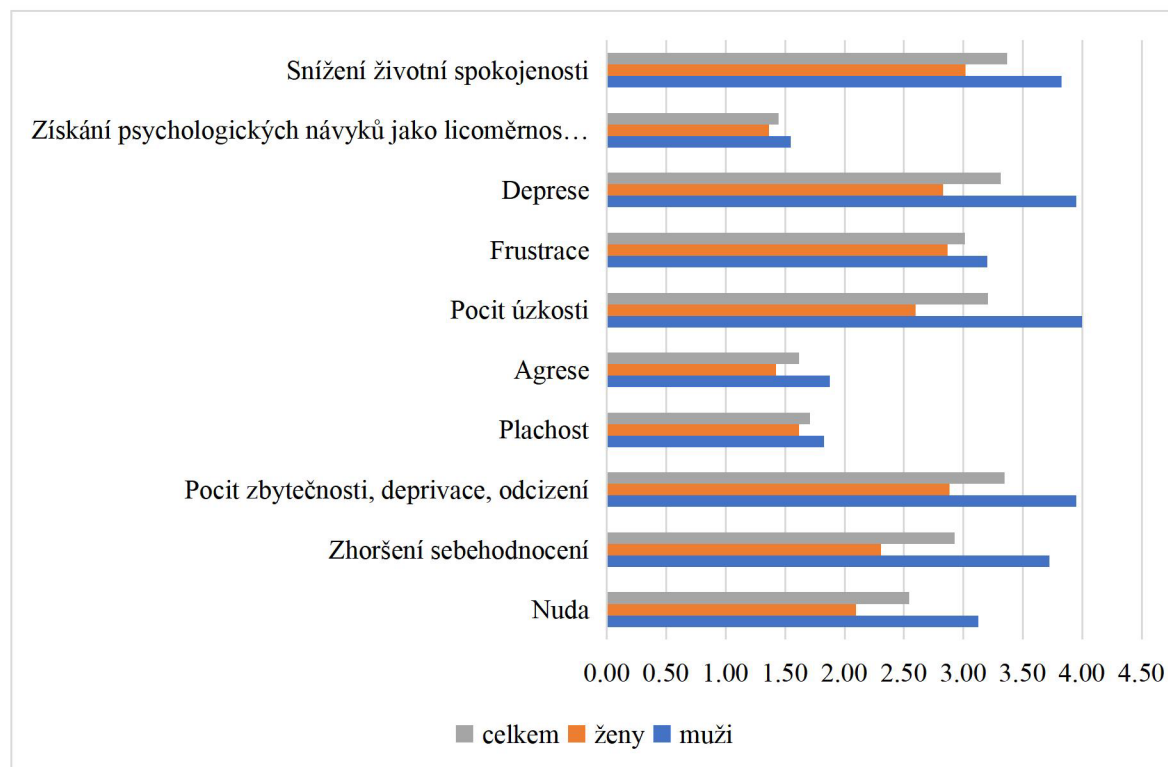
Tabulka 10 Hodnocení psychologických dopadů nezaměstnanosti

Prosím ohodnotit jakým psychologickým problémům čelíte / můžete čelit v důsledku nezaměstnanosti?	celkem		muži		ženy	
	aritm. prům.	směr. odch.	aritm. prům.	směr. odch.	aritm. prům.	směr. odch.
Nuda	2,54	1,36	3,13	1,30	2,10	1,24
Zhoršení sebehodnocení	2,92	1,47	3,73	1,09	2,31	1,44
Pocit zbytečnosti, deprivace, odcizení	3,35	1,36	3,95	1,11	2,88	1,37
Plachost	1,71	0,87	1,83	5,57	1,62	0,75
Agrese	1,62	0,81	1,88	0,97	1,42	0,61
Pocit úzkosti	3,21	1,35	4,00	1,11	2,60	1,19
Frustrace	3,01	1,33	3,20	1,30	2,87	1,34
Deprese	3,32	1,33	3,95	1,11	2,83	1,29
Získání psychologických návyků jako licoměrnost a přetvářka	1,45	0,65	1,55	0,71	1,37	0,60
Snížení životní spokojenosti	3,37	1,33	3,83	1,22	3,02	1,32

Poznámka: Likertová škála: (1) rozhodně nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (3) neutrální postoj, (4) souhlasím, (5) rozhodně souhlasím.

Zdroj: vlastní (2023)

Graf 20 Hodnocení psychologických dopadů nezaměstnanosti

Zdroj: vlastní (2023)

Nuda

Nuda je nejjednodušší psychologický stav, který může být způsoben absencí práce. Téměř polovina dotazovaných mužů (42,5 %) souhlasí s tím, že nuda patří mezi efekty, který se jich může dotknout v případě nezaměstnanosti (42,5 % uvedlo „5 = rozhodný souhlas“ nebo „4 = souhlas“). Ženy značně vzácněji konstatují, že nezaměstnanost u nich vyvolává nudu (15,4 %).

Zhoršení sebehodnocení

Přibližně polovina mužů (52,5 %) a čtvrtina žen (25 %) souhlasí s tím, že nezaměstnanost může způsobit zhoršení sebehodnocení. U mužů je zejména nízká variabilita odpovědí (1,09).

Pocit zbytečnosti, deprivace, odcizení

Průměrné hodnocení pocitů zbytečnosti, deprivace a odcizení jako jednoho z dopadů nezaměstnanosti, je 3,95 u mužů a 2,88 u žen.

Plachost a agrese

Plachost a agrese jsou zcela odlišnými psychologickými stavy, ale jejich hodnocení jako možných důsledků nezaměstnaností jsou stejná. Pouze 5 % mužů souhlasí, že tyto stavy mohou vyskytnout v důsledku nezaměstnanosti. Žádná žena (0 %) neuvedla souhlas s tímto názorem.

Pocit úzkosti

Dle názoru 70 % mužů a 23,1 % žen může v důsledku nezaměstnanosti vyskytovat pocit úzkosti. Variabilita odpovědí je nízká (1,11 u mužů a 1,19 u žen).

Frustrace a deprese

Frustrace je další možný dopad nezaměstnanosti, s čímž souhlasí 45 % mužů a 34,6 % žen. S tím, že nezaměstnanost může vést k depresi, souhlasí 72,5 % mužů a 28,8 % žen.

Získání psychologických návyků jako licoměrnost a přetvářka

Žádný z respondentů neuvedl souhlas s tím, že nezaměstnanost může vést k licoměrnosti či přetvářce. 12,5 % mužů a 5,8 % žen uvedlo neutrální postoj. Ostatní respondenti s tímto názorem nesouhlasí.

Snížení životní spokojenosti

65 % mužů a 36,5 % žen se domnívá, že následkem nezaměstnanosti může být celkový pokles životní spokojenosti.

4.3.3 Bariéry hledání práce

Dále bylo zjištěno, jak respondenti vnímají vybrané faktory z hlediska jejich negativního vlivu na proces hledání práce. Celkem bylo uvedeno 7 faktorů různé povahy, především psychologické a sociální (viz tabulka 11). Respondenti použili Likertovou stupnici k hodnocení souhlasu s tvrzením, že tyto faktory brzdí nebo komplikují u nich procesy hledání práce. Výsledky jsou znázorněny pomocí grafu 21.

Tabulka 11 Bariéry hledání práce

Které z následujících důvodů mohou nejvíce brzdit a komplikovat proces hledání práce u Vás?	celkem		muži		ženy	
	aritm.p rům.	směr. odch.	aritm.p rům.	směr. odch.	aritm.p rům.	směr. odch.
Absence psychologické podpory rodiny	2,89	1,24	3,03	1,10	2,79	1,33
Absence psychologické podpory přátel	2,87	1,16	2,83	1,08	2,90	1,22
Absence / nedostatek informací o možných způsobech organizace procesu hledání práce	3,13	1,35	3,65	1,29	2,73	1,27
Strach z perspektivy změny obvyklého prostředí	2,96	1,27	2,68	1,07	3,17	1,38
Strach z potřeby kontaktovat neznámé lidi a firmy	2,26	1,18	2,15	1,10	2,35	1,25
Obavy z možného neúspěchu u přijímacího pohovoru	3,21	1,31	3,03	1,31	3,35	1,30
Nezkušenosti s komunikací s úřadem práce	3,01	1,25	3,08	1,16	2,96	1,33

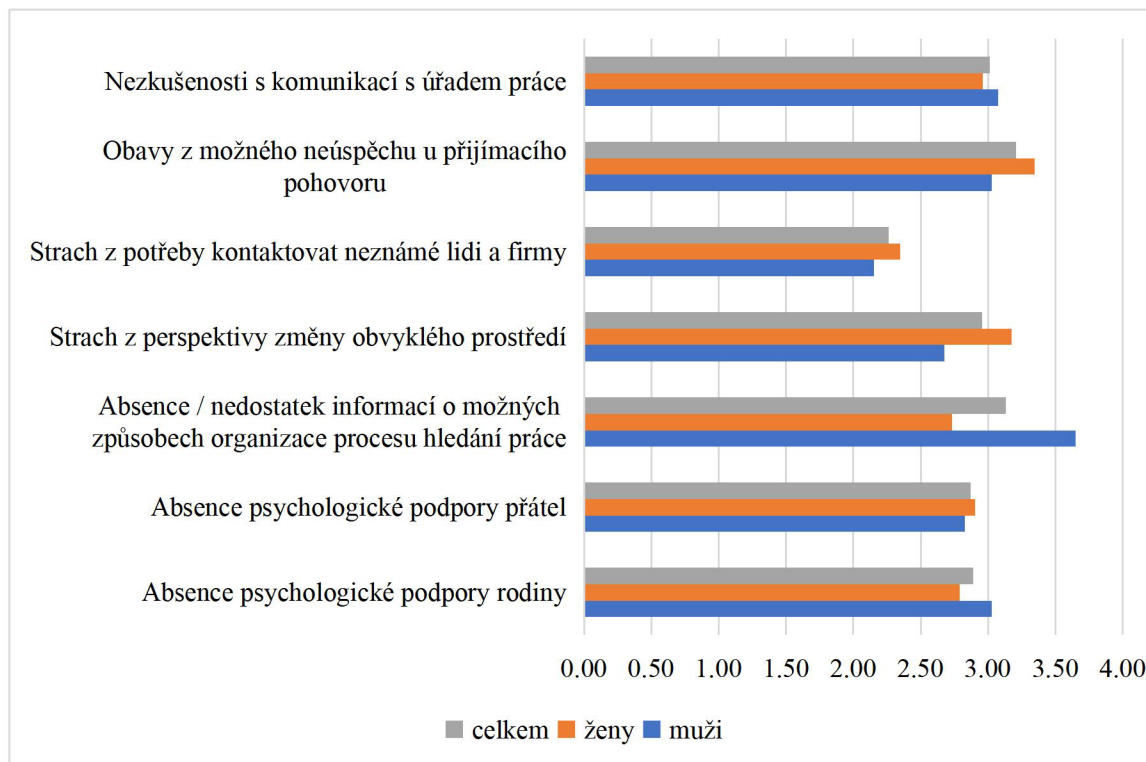
Poznámka: Likertová škála: (1) rozhodně nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (3) neutrální postoj, (4) souhlasím, (5) rozhodně souhlasím.

Zdroj: vlastní (2023)

Pro muže je nejvýznamnější bariérou hledání práce absence / nedostatek informací o možných způsobech organizace procesu hledání práce (průměrný souhlas činí 3,65; souhlas nebo rozhodný souhlas uvedli 60 % dotazovaných mužů). U žen je tento faktor značně méně významný: průměrný souhlas je 2,73; souhlas uvedli 26,9 % žen.

Ženy na rozdíl o mužů uvádí, že relativně významnější jsou faktory strachu z perspektivy změny obvyklého prostředí (průměrná odpověď je 3,17; souhlas uvedlo 46,2 % žen). Obavy z možného neúspěchu u přijímacího pohovoru je další psychologický faktor, který mužů bránit ženám při hledání práce (průměrná odpověď je 3,35; souhlas uvedlo 46,2 % žen).

Graf 21 Bariéry hledání práce

Zdroj: vlastní (2023)

5 Výsledky a doporučení

V tabulce 12 je uveden přehled dopadů nezaměstnaností, zjištěných v rámci analýzy v praktické části práce. Jsou navržena opatření ke zmírnění těchto dopadů v socio-psychologické rovině. Tyto výsledky a doporučení pak také podrobně popsány v závěru práce.

Tabulka 12 Přehled zjištěných dopadů nezaměstnanosti na sociální a psychologické aspekty života mládeže; návrh opatření

Zjištění	Doporučení / opatření
Nesoulad mezi kvalifikačními požadavky zaměstnavatelů a oborem vzdělání mládeže	Zvýšení propagace oboru studia SŠ a VŠ, které připravují poptávané speciality (IT, zdravotnictví, elektrotechniky, strojírenství); zvýšení dostupnosti studia (stipendia, snížení školného na soukromých školách) Potlačení zájmu o studium oborů, které připravují méně poptávané speciality (ekonomické, zemědělské obory) – např. omezení možnosti propagace soukromých VŠ, zvýšení školeného
Muži jsou více než ženy ovlivněny negativními psychologickými stavy v důsledku nezaměstnanosti (deprese, pocity zbytečnosti, úzkosti apod.)	Psychologická podpora mužů v době nezaměstnanosti, poskytovaná neziskovými organizacemi. Úřady práce mohou informovat lidi o dostupnosti této podpory.
Růst počtu rozvodů v důsledku nezaměstnanosti, zhoršení vztahů s rodinou a přáteli	Doporučeným opatření je také poskytování psychologické podpory jedincům, kteří si uvědomují problémy v rodině nebo jiných aspektech sociálního života v důsledku nezaměstnanosti. Součástí práce s nezaměstnanými na úřadech práce mohou být psychologické testy, které zjistit problémové oblasti a umožní poskytnout personalizovanou pomoc.
Snížení účasti na kulturních a společenských aktivitách, odcizenost a pocit, že nejste uvítán ve společnosti	Poskytování zvýhodněných vstupů nezaměstnaným na kulturní a společenské aktivity. Zintenzivnění propagace společenských akcí na úrovni městských částí, obcí, kulturních institucí v době růstu nezaměstnanosti.
Růst kriminality v době nezaměstnanosti, zapojení do nelegálních prací	Zvýšení monitoringu a kontroly nad šedým trhem ze strany státních orgánů. Ze strany úřadů práce – zintenzivnění propagace vlastních aktivit a podpora propagace důvěryhodných pracovních agentur, upozornění na rizika spojená s nelegálním zprostředkováním práce apod.

Zdroj: vlastní (2023)

6 Závěr

Bakalářská práce byla věnována nezaměstnanosti a její dopadům na psychologický stav nezaměstnaných a sociální aspekty lidského života. Pozornost byla věnována zejména problematice postavení mládeže na trhu práce, protože tento segment obyvatel patří mezi ty nejohroženější nezaměstnaností. Analýza časových řad v praktické části práce ukázala, že míra nezaměstnanosti mládeže se zvyšuje v době zhoršení hospodářské situace, proto je zkoumané téma velmi aktuální vzhledem k současným trendům v ekonomice. Přes to, že ČR dlouhodobě patří mezi zeměmi EU s nejnižší mírou nezaměstnanosti mládeže, existují zde významné strukturální nerovnováhy v nabídce a poptávce po práci mladých lidí v ČR. Lze udělat závěr, že ohrožené postavení zaujímají absolventi podnikatelských a zemědělských oborů studia, protože po pracovním zdroji s touto kvalifikací je v ČR relativně nízká poptávka. Naopak vysoká poptávka a nedostatek pracovníků je po technických a zdravotnických profesím. Jedním z cílů práce byla tvorba návrhů pro zmírnění negativních dopadů nezaměstnanosti na mládež na vybraném trhu, proto je doporučeno opatření, spočívající v propagaci oborů studia, které připravují pracovní zdroje s poptávanou kvalifikací na trhu práce. Doporučeno je také rozpracovat programy pro mezinárodní výměnu studentů a pracovních zdrojů v oborech IT, zdravotnictví, strojírenství a elektrotechnika.

Hlavním cílem práce bylo popsat a analyzovat dopad nezaměstnanosti na psychologické a sociální aspekty mladých lidí. Na základě literární rešerše byly klasifikovány dopady nezaměstnanosti a v praktické části práce byly tyto dopady zhodnoceny z pohledu mladých lidí. Sociální dopady nezaměstnanosti byly zhodnoceny na základě statistické analýzy časových řad ukazatelů z období 2012-2021. Byla zkoumána závislost vybraných ukazatelů sociálního vývoje společnosti (počet trestných činů, rozvojů, porodnosti, sebevražd) na ukazateli míry nezaměstnanosti mládeže (15-24leté osoby) v ČR.

Lze tvrdit, že mezi mírou nezaměstnanosti mládeže a počtem sebevražd existuje statisticky významná korelace (Pearsonův koeficient korelace činí 0,9071; koeficient determinace činí 0,8007). Z tohoto hlediska úmyslné sebepoškození je nejvýznamnějším a vysoce pravděpodobným následkem růstu nezaměstnanosti mládeže. Lze se však domnívat, že sebevraždy jsou odvozeným efektem dalších ekonomických a socio-psychologických

následků nezaměstnanosti, jako zhoršení finanční situace jedinců a nemožnost starat se o rodinu, depresivní stavy a pocity zbytečnosti.

Z výsledků vlastního dotazníkového šetření na vzorku 92 mladých respondentů z ČR vyplývá, že více mužů než žen souhlasí s tím, že nezaměstnanost může u nich vést k různým psychologickým dopadům, jako zejména pocit úzkosti, deprese, pocit zbytečnosti, deprivace, odcizení, snížení životní spokojenosti. To znamená, že mladí muži jsou zejména rizikovými skupiny z hlediska negativních projevů nezaměstnanosti. Doporučeným opatřením ve vztahu k podpoře nezaměstnaných je proto psychologická podpora mužů v době nezaměstnanosti.

V rámci dotazníkového šetření více mužů než žen uvedlo, že jejich plány ve vztahu ke svatbě a narození dětí mohou být v důsledku nezaměstnanosti odloženy. Ze statistické analýzy vyplývá, že mezi počtem narozených dětí a nezaměstnaností mládeže existuje záporná korelace (koeficient korelace činí $-0,8350$). Spolehlivost testovaného modelu je však spíše průměrná (koeficient determinace činí $0,6593$).

Průměrná spolehlivost je také u analýzy závislosti mezi mírou nezaměstnanosti mládeže a počtem rozvodu (koeficient determinace činí $0,4574$). Korelace je však zde relativně vysoká ($0,7195$). Je možné, že mezi proměnnými existuje jiný typ závislosti než lineární. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že absence psychologické podpory rodiny může být bariérou / faktorem, který komplikuje hledání práce u $37,5$ % dotazovaných mužů a $30,8$ % žen. Rozvody, jako jeden ze sociálních dopadů nezaměstnanosti může tento efekt posilovat, a ještě více komplikovat proces hledání práce nezaměstnaných.

Vyšší spolehlivost je u zkoumání závislosti mezi mírou nezaměstnanosti mládeže a počtem registrovaných trestných činů (koeficient determinace činí $0,6264$). Koeficient korelace je $0,8172$, což znamená, že růstu nezaměstnanosti může být doprovázen růstem kriminality, kterou lze považovat za další významný následek nezaměstnanosti. V dotazníkové šetření však vyplývá, že získání špatných společenských návyků jako jsou agrese, krádež, návykové látky, souvisejících se spácháním některých přestupků, je málo pravděpodobným dopadem nezaměstnaností u respondentů. Nicméně pětina dotazovaných mužů se přiznává, že by dělala nelegální práci v případě nezaměstnanosti. V souvislosti s tímto výsledkem je doporučeno opatření, spočívající ve zvýšení pozornosti vlády vůči

šedému trhu a nelegálním praxím na pracovním trhu zejména v době růstu nezaměstnanosti. Úřady práce by měly nabídnout vhodné alternativy po nelegální práci a zdůrazňovat v rámci propagačních aktivit význam využití služeb spolehlivých pracovních agentur namísto nelegálním „zprostředkovatelům“ práce.

Po rozdělení výsledků dotazníkového šetření podle věku respondentů byl udělán závěr, že s růstem věku respondentů se zvyšuje riziko zhoršení jejich sociálních vztahů s rodinou a přáteli. Je to jeden z významných dopadů nezaměstnanosti, jímž jsou méně ohroženi mladí respondenti. Tento následek může pak negativně ovlivňovat statistiku sňatečnosti, vyvolávat snížení sociálního zapojení lidí apod. Z výsledků šetření navíc vyplývá, že cca třetina mužů a žen omezuje svoji účast na společenských a kulturních aktivitách v důsledku nezaměstnanosti. Tato skutečnost může vést k omezení seberozvoje, zhoršení kulturního rozvoje a společenského života komunit. Doporučeným opatřením je v tomto kontextu pak rozvoj společenských akcí na úrovni komunit a obcí, zintenzivnění propagace a zvýšení dostupnosti kulturních aktivit v době růstu nezaměstnanosti. Městské části, kulturní departamenty a organizace by mohly podpořit nezaměstnané poskytováním zlevněného vstupného na kulturní akce apod.

7 Seznam použitých zdrojů

AMANI, Jaquiline, 2017. Prevalence of, and Factors Associated with, Unemployment among Graduates: Evidence from Tanzania. *Africa Education Review*. Taylor & Francis (Routledge), 14(3–4), ss. 230-244: Doi: 10.1080/18146627.2017.1300064

ATKINSON, Anthony, 2016. *Ekonomika nerovnosti*. Brno: Albatros Media. 376 s. ISBN 978-80-265-0512-9.

BOHÁČKOVÁ, Ivana, 2009. *Strukturální politika EU*. Praha: C. H. Beck. 188 s. ISBN 978-80-740-0111-6.

BURLACU, Sorin a kol., 2021. The Economic and Social Effects of Unemployment in Romania. *Review of International Comparative Management*. Bucharest: Bucharest University of Economic Study, Faculty of Management, 22(1), ss. 21-27. Doi: 10.24818/RMCI.2021.1.21

ČESKO, 2022. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti – znění od 1. 10. 2022. *Zákony pro lidi.cz*. [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435?citace=1>>

ČSÚ, 2022, 3. listopadu. Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS - 3. čtvrtletí 2022. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-3-ctvrtleti-2022>>

ČSÚ, 2022. Metodické poznámky – Výběrové šetření pracovních sil. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsps>

ČSÚ, 2023. Inflace – druhy, definice, tabulky. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/mira_inflace>

ČSÚ, 2023. Inflace, spotřebitelské ceny. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/inflace_spotrebitelske_ceny>

ČSÚ, 2023. Míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity – prosinec 2022. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/miry-zamestnanosti-nezamestnanosti-a-ekonomicke-aktivity-prosinec-2022>>

ČSÚ, 2023. Obyvatelstvo – roční časové řady. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu>

ČSÚ, 2023. Pohyb obyvatelstva – rok 2021. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2021>>

ČSÚ, 2023. Skutky (trestné činy) a objasněnost. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=KRI04&z=T&f=TABULKA&katalog=31008&c=v3~8__RP2012&&str=v8>

ČSÚ, 2023. Skutky (trestné činy) a objasněnost. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=KRI04&z=T&f=TABULKA&katalog=31008&c=v3~8__RP2012&&str=v8>

ČSÚ, 2023. Věk, vzdělání a specifické skupiny nezaměstnaných. *ČSÚ Veřejná databáze*. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=748&katalog=30853&pvo=ZAM08-B&pvo=ZAM08-B&str=v134&u=v117__VUZEMI__97__19#w=>>

ČSÚ, 2023. Základní charakteristiky ekonomického postavení obyvatelstva ve věku 15 a více let. *ČSÚ Veřejná databáze*. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=426&katalog=30853&pvo=ZAM01-B&pvo=ZAM01-B&str=v467&u=v413__VUZEMI__97__19#w=>>

ČSÚ, 2023. Zemřelí podle seznamu příčin smrti, pohlaví a věku v ČR, krajích a okresech – 2012–2021. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-podle-pohlavi-a-veku-20122021>>

ČTK, 2022, 8. dubna. Nezaměstnanost v březnu klesla na 3,4 procenta. Bez práce bylo přes 250 tisíc lidí. *Aktuálně.cz*. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <<https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/nezamestnanost-v-breznu-klesla-na-3-4-procenta-bez-prace-byl/r~a6a7ba88b70a11ecabca0cc47ab5f122/>>

DUHÁŇ, Štefan, 2012, 7. listopad. Změna výpočtu ukazatele registrované nezaměstnanosti. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/zmena_vypoctu_ukazatele_registrovane_nezamestnanosti20121107>

DURČÁK, Pavel, 2017, 8. prosince. Excel – analytické nástroje – 10. část – Regrese. Na Počítači.cz. [online]. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z WWW: <<https://www.napocitaci.cz/33/excel-analyticke-nastroje-10-cast-regrese-uniqueidgOkE4NvrWuNY54vrLeM671jKXEFGFQ0wsPTwVrguwZk/>>

EISENBERG, P., & LAZARSELD, P. F., 1938. The psychological effects of unemployment. *Psychological Bulletin*. APA PsychNet, 35(6), ss. 358–390. Doi: 10.1037/h0063426

EUROACTIV, 2015, 9. února. Nezaměstnanost mladých v EU a České republice. EuroActiv. [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z WWW: <<https://euractiv.cz/section/obchod-a-export/linksdossier/nezamestnanost-mladych-v-ceske-republice-000125/>>

EUROSTAT, 2023, 16. února. Unemployment by sex, age and citizenship (%). *Eurostat Data Browser*. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSA_URGAN__custom_5148049/default/table?lang=en>

EUROSTAT, 2023, 16. února. Unemployment by sex, age and citizenship (1 000). *Eurostat Data Browser*. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSA_UGAN__custom_5148041/default/table?lang=en>

FILIPPOVA, Valeria, GORBACHEVA, Irina a Tatyana BOCHKOVA, 2020. Unemployment: types, forms and reasons. *Colloquim – Journal. GRCZ*, 12(64), ss. 165-166. DOI: 10.24411/2520-6990-2020-11833

GRIEP, Yannick a kol., 2016. The effects of unemployment and perceived job insecurity: a comparison of their association with psychological and somatic complaints, self-rated health and life satisfaction. *International Archives of Occupational and Environmental Health*. Berlin / Heidelberg: Springer-Verlag, 89, ss. 147-162. Doi: 10.1007/s00420-015-1059-5

HANČLOVÁ, Jana, TVRDÝ, Lubor, 2003. Úvod do analýzy časových řad. Ostrava: VŠB-TU Ostrava. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <https://www.fd.cvut.cz/departament/k611/PEDAGOG/VSM/7_AnalyzaCasRad.pdf>

HEGGEBØ, Kristian a Jon Ivar ELSTAD, 2018. Is it easier to be unemployed when the experience is more widely shared? Effects of unemployment on self-rated health in 25 European countries with diverging macroeconomic conditions. *European Sociological Review*. Oxford: Oxford Academix, 34(1), ss. 22-39. Doi: 10.1093/esr/jcx080

HOBZA, Alexandr, 2009. *Evropská unie a hospodářské reformy*. Praha: C. H. Beck. 352 s. ISBN 978-80-740-0122-2.

HOLMAN, Robert, 2007. *Mikroekonomie*. 2. aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck. 592 s. ISBN 978-80-7179-862-0.

HUSSAINAT, Mohammed, GHNIMAT, Qasem, 2012. The impact of unemployment on young people in the Jordian community: a case study from unemployed perspective. *Asian Social Science*. 9(1), ss. 155-164. DOI: 10.5539/ass.v9n1p155

CHAMOUTOVÁ, Daniela a kol., 2019. *Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2018*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-7481-233-0.

JENKINS, Stephen P. a Lorenzo CAPPELLARI, 2007. Summarizing Multiple Deprivation Indicators. In: MICKLEWRIGHT, John, 2007. *Inequality and Poverty Re-Examined*. Oxford: Oxford University Press, ss. 166-184. ISBN 978-0-9218110.

JUSKO, Peter a Renáta HALÁSKOVÁ, 2012. *Politika zaměstnanosti*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-0339-8.

KOLMAN, Petr, 2008. Správa na úseku zaměstnanosti. *Ministerstvo vnitra České republiky*. [online]. [cit. 2022-10-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.mvcr.cz/clanek/sprava-na-useku-zamestnanosti.aspx>>

KONIE-SEIDL, Regina, 2021. Politika zaměstnanosti. *Fakta a čísla o Evropské unii – Evropský parlament*. [online]. [cit. 2022-10-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/54/politika-zamestnanosti>>

MALISAUSKAITE, Gintare a kol., 2022. Unemployment and Well-Being of Europeans Across the Life Cycle: The Role of Countries' Macroeconomic Situation. *Social Indicators Research*. Springer, ss. 1-26. Doi: 10.1007/s11205-022-02892-y

MARÍKOVÁ, Hana, 2017. Nezaměstnanost. *Sociologická encyklopedie*. [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z WWW: <<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Nezaměstnanost>>

MIKHALKEVIČ, Daniil, 2018. Opredelenije bezroboticy i pričiny jeje obrazovanija. *Voprosy nauki i obrazovanija*. Ivanovo: OOO Olimp, 3(15), ss. 87-90. ISSN 2543-081X. Dostupné z WWW: <<https://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-bezrobotitsy-i-prichiny-eyo-obrazovaniya>>

MIKULÁŠTÍK, Milan, 2015. *Manažerská psychologie*. 3., přepracované vydání. Praha: Grada Publishing. 344 s. ISBN 978-80-247-9835-6.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2022. *Makroekonomická predikce ČR listopad 2022*. [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z WWW: <https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2022-11-09_Makroekonomicka-predikce-listopad-2022.pdf>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2023, 16. ledna. Lednová predikce MF: Ekonomika letos mírně poklesne a inflace výrazně zvolní. *Ministerstvo financí České republiky*. [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z WWW:

<<https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2023/lednova-predikce-mf-ekonomika-letos-mirn-50129>>

MPSV, 2013. Změna metodiky ukazatele registrované nezaměstnanosti. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online]. [cit. 2022-10-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.mpsv.cz/upozorneni-na-zmenu-metodiky>>

MPSV, 2022. Výdaje na státní politiku zaměstnanosti. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z WWW: <<https://www.mpsv.cz/vydaje-na-statni-politiku-zamestnanosti>>

NIZALOVA, Olena a kol., 2021. Effects of unemployment and insecure jobs on youth well-being in Europe: Economic development and business cycle fluctuations. *Social Exclusion of Youth in Europe*. Bristol: Bristol University Press, ss. 31-57. Doi: 10.51952/9781447358756.ch002

O'SULLIVAN, Arthur, SHEFFRIN, Steven a Steohen PEREZ, 2019. *Macroeconomics: Principles, Applications, and Tools*. 10th edition. Pearson. 464 s. ISBN 978-0135639979.

OECD, 2022. Unemployment. *OECD iLibrary*. [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z WWW: <https://www.oecd-ilibrary.org/employment/unemployment/indicator-group/english_cbe71f42-en>

POHLAN, Laura, 2019. Unemployment and social exclusion. *Journal of Economic Behavior & Organization*. Elsevier. 164, ss. 273-299. Doi: 10.1016/j.jebo.2019.06.006

POŠTA, Vít, 2008. *Výzkumná studie: NAIRU a přirozený míra nezaměstnanosti – teoretický pohled*. Praha: Ministerstvo financí České republiky. Dostupné z WWW: <https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Odborne-vyzkumy_2008_NAIRU-a-prirozena-mira-nezamestnanosti-teoreticky-pohled.pdf>

POŠTA, Vít, PAVELKA, Tomáš a Libuše MACÁKOVÁ, 2015. *Strukturální míra nezaměstnanosti v ČR*. Brno: Albatros Media. ISBN 978-80-7261-296-3.

PRAGUE MORNING, 2021, 3. prosince. Youth Work and the Czech Republic: a Winner Relationship. *Prague Morning*. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW:

<<https://www.praguemorning.cz/youth-work-and-the-czech-republic-a-winner-relationship/>>

QAYYUM, Waqqas, 2007. Causes of Youth Unemployment in Pakistan. *The Pakistan Development Review*. 46(4, II), ss. 611-621. Doi: 10.30541/v46i4IIpp.611-621

ROJÍČEK, Marek a kol., 2016. *Makroekonomická analýza – teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing. 544 s. ISBN 978-80-271-9474-2.

RÝDL, Jaroslav, POKORNÁ, Irena, 2006. Vývoj HDP a nezaměstnanosti na úrovni NUTS 3 v České republice. *Agris*, ss. 284-288. ISSN 1804-1930. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z WWW: <http://www.agris.cz/Content/files/main_files/74/152664/051Rydl.pdf>

ŞAHIN, Ayşegül, 2014. Mismatch Unemployment. *American Economic Review*. 104(11), ss. 3529-64. Doi: 10.1257/aer.104.11.3529

SEDLÁČÍK, Marek, NEUBAUER, Jiří, KRÍŽ, Oldřich, 2016. *Základy statistiky: Aplikace v technických a ekonomických oborech*. 2., rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing. 280 s. ISBN 978-80-247-5786-5.

SI *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Praha: Grada Publishing. 760 s. ISBN 978-80-271-2997-3.

SOUKUP, Jindřich a kol., 2022. *Makroekonomie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Management Press. 552 s. ISBN 978-80-726-1596-4.

U.S. BUREAU OF LABOR STATISTICS. (2022). How the Government Measures Unemployment. *U.S. Bureau of Labor Statistics*. [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z WWW: <https://www.bls.gov/cps/cps_htgm.htm#unemployed>

VIRGOLINO, Ana a kol., 2017. Facing unemployment: study protocol for the implementation and evaluation of a community-based intervention for psychological well-being promotion. *BMC Psychiatry*. Moniz: BioMed Central, 17(261), ss. 1-9. Doi: 10.1186/s12888-017-1416-x

VITURKA, Milan a kol., 2010. *Kvalita podnikatelského prostředí, regionální konkurenceschopnost a strategie regionálního rozvoje České Republiky*. Praha: Grada Publishing. 227 s. ISBN 978-80-247-3638-9.

WORLD BANK, 2022, June. Unemployment, total (% pf total labor force) (modeled ILO estimate). *The World Bank Data*. [online]. [cit. 2022-10-03]. Dostupné z WWW: <<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?type=shaded&view=map>>

YAROVOVA, Tatiana a Veronika KALINKINA, 2022. Unemployment in Russia and its reasons. Educaitional projects of the state as the effect of changes in the labor market during the Covid-19 pandemic. *Moscow Economic Journal*. 1, ss. 579-589. Doi: 10.55186/2413046X_2022_7_1_35. Dostupné z WWW: <<https://cyberleninka.ru/article/n/bezrobotitsa-v-rf-i-ee-prichiny-obrazovatelnye-proekty-gosudarstva-kak-effekt-izmeneniy-na-rynke-truda-vo-vremya-pandemii-covid-19>>

8 Přílohy

Příloha A Dotazník	78
--------------------------	----

Příloha A Dotazník

1. Vaše pohlaví:
 - a) Muž
 - b) Žena
2. Váš věk:
 - a) 18-23 let
 - b) 24-29 let
 - c) 30-35 let
3. Váš typ bydlení:
 - a) Studentské koleje
 - b) Byt v pronájmu
 - c) Bydlení v bytě partnera/partnerky
 - d) Bydlení ve vlastním bytě
 - a) Jiný (uveďte):
4. Vaši hlavní činnost v současné době:
 - a) Studium
 - b) Zaměstnání
 - c) Podnikání
 - d) Mateřská / rodičovská dovolená
 - e) Nezaměstnaný
 - f) Jiná (uveďte):
5. Pokud jste uvedl(a), že jste v současné době nezaměstnaný(á), jak dlouho trvá nezaměstnanost? (otázka není povinná pro respondenti, kteří uvedli odpovědi a)-e) u otázky č. 4):
 - a) Méně než půlroku
 - b) 6-12 měsíců
 - c) Více než 12 měsíců
6. Pokud jste uvedl(a), že jste nezaměstnaný(á), hledáte v současné době práci? (otázka není povinná pro respondenti, kteří uvedli odpovědi a)-e) u otázky č. 4):
 - a) Ano
 - b) Ne
7. **Prosím ohodnotit jakým sociálním problémům čelíte / můžete čelit v důsledku nezaměstnanosti?**

Prosím použít následující stupnici:

(1) rozhodně nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (3) neutrální postoj, (4) souhlasím, (5) rozhodně souhlasím.

V případě, že problém není pro Vás relevantní (např. odložení svatby – pro již vdané respondenty), nevyplňujte odpověď.

- a) Zhoršení vztahů s rodinou 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- b) Zhoršení vztahů s kamarády 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- c) Pocit, že nejste uvítán(a) ve společnosti 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- d) Omezení účasti na společenských a kulturních aktivitách 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- e) Odložení svatby a narození dětí kvůli absenci práce 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- f) Získání špatných společenských návyků jako agrese, krádež, návykové látky 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- g) Dělat nelegální práci, abyste získali finanční prostředky 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- h) Pokles důvěry vůči vládě / státu kvůli nedostatečné podpoře při hledání práce 1 – 2 – 3 – 4 – 5

8. Prosím ohodnotit jakým psychologickým problémům čelíte, pokud jste v současné době nezaměstnaný(á) / nebo jakým problémům byste s velkou pravděpodobností čelil(a), pokud byste byl(a) nezaměstnaný(á)? Můžete zde ohodnotit své minulé zkušenosti s nezaměstnaností, pokud je máte.

Prosím použít následující stupnici:

(1) rozhodně nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (3) neutrální postoj, (4) souhlasím, (5) rozhodně souhlasím.

Nuda 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Zhoršení sebehodnocení 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Pocit zbytečnosti, deprivace, odcizení 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Plachost 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Agrese 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Pocit úzkosti 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Frustrace 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Deprese 1 – 2 – 3 – 4 – 5

Získání psychologických návyků jako licoměrnost a přetvářka

1 – 2 – 3 – 4 – 5

Snížení životní spokojenosti 1 – 2 – 3 – 4 – 5

9. Které z následujících důvodů mohou nejvíce brzdit a komplikovat proces hledání práce u Vás? Prosím použít následující stupnici:

(1) rozhodně nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (3) neutrální postoj, (4) souhlasím, (5) rozhodně souhlasím.

- a) Absence psychologické podpory rodiny
- b) Absence psychologické podpory přátel
- c) Absence / nedostatek informací o možných způsobech organizace procesu hledání práce
- d) Strach z perspektivy změny obvyklého prostředí
- e) Strach z potřeby kontaktovat neznámé lidi a firmy
- f) Obavy z možného neúspěchu u přijímacího pohovoru
- g) Nezkušenosti s komunikací s úřadem práce

Zdroj: vlastní zpracování, 2023